

NATURFOTOGRAFEN

Nummer 3, 2015

Medlemsblad for BioFoto - forening for naturfotografer
www.biofoto.no

•
LANDSKAP.
LIV. ALT.

Joel Santos med EOS 5DS

"Når jeg fotograferer landskap, er jeg i en egen modus. Jeg kjenner ærefrykt for naturen og værfenomener - som de du opplever under ekstreme værforhold og på avsidesliggende steder. Når jeg er i harmoni med naturen, er det mulig å ta bilder utover det jeg forestilte meg da jeg dro hjemmefra. Jeg er overveldet av den enorme mengden detaljer jeg får i bildene mine når jeg fotograferer med 5DS. Jeg kan se mikroteksturer som ikke er synlige for det blotte øye på blader og steiner, og kan bruke den fantastiske oppløsningen til nøyaktig manuell fokussering med den bransjeledende Live View-funksjonen. I tillegg tillater nye funksjoner, som beskjæring, meg å ta bilder uten å bytte objektiv - og det er praktisk i utfordrende værforhold og ulendt terrenge. EOS 5DS er mye mer enn oppløsningen, kameraet gjør fotograferingen bedre, det hever listen og gjør gleden med å fotograferere større."

NØKKELFUNKSJONER:

- 50.6-megapikslers fullformat CMOS-sensor
- 61-punkters AF
- Opp til 5 bilder i sekundet
- Speilvibrasjonskontroll
- Beskjært optak med 1,3X og 1,6X beskjæringsfaktor
- Intervalloptak av filmer
- Værbeständig kamerahus
- USB 3.0 tilkobling

CPS-programmet gir profesjonelle Canon-brukere mange fordeler. Les mer på: canon.no/cps

© Joel Santos Canon Explorer

EOS 5D s

EOS 5D SR

Canon

Søk: CPN, EOS 5DS

come
and
see

Naturturisme

Sist presenterte jeg noen tanker om naturfotografiets bidrag til miljøet. At den økende reisingen mange av oss uteover, i seg selv er miljøskadelig. Og at bildene vi tar på langt nær veier opp dette, i form av bidrag til holdningsendringer hos befolkningen.

Så er det selvsagt en annen side av saken. Vi ser i dag en oppblomstring av naturturisme. At naturen i seg selv får en kommersiell verdi. Når noen er villig til å betale for å komme nærliggende dyr og fugler, ja så får lokalbefolkningen en ny næringsmulighet. Og ikke en hvilken som helst mulighet. Det er en mulighet som impliserer vern. Det dumt å skyte bort ørna som bestefar mener tok et lam like etter krigen, når den kan avle penger i levende livet! Det er dumt å hugge skogen, og tjene noen kroner i øyeblikket når et par trekasser ved en orreleik kan gi inntekter år etter år. Det er dumt å etablere skuterløyper når stillheten selger.

Det vi ser er en nokså primitiv form for prising av natur. Like vel er det den eneste vi har som gir effekt. Som trigger vernevilje. Den avler et menneskes konkrete ønske om å ta vare på naturen «sin». Den er plutselig

noe å være stolt av. Det gir klingende mynt (pri 1) og kredibilitet (pri 2) å kunne vise fram. Regnestykker som viser de store sammenhengene er i dag lett å finne. Naturvernforbundet med flere har vist oss summer som skal gjenspeile hva naturen gir oss i pengeverdi. Vann og luftrensing, matproduksjon, ressurser av alle slag. Dette blir så store beløp at vi som enkeltpersoner ikke greier å forholde oss til dem, tror jeg.

Vi naturfotografer har blitt en betydelig bidragsyter til denne naturturismen. Så får historien vise oss hvilken vei den høna sparker. Vil vårt bidrag til å kommersialisere naturen bidra til et vern som monner, eller vil vår utstrakte reisevirksomhet bare seigpine naturmangfoldet i en sakte død?

Tekst og foto
Lars Andreas Dybvik
kaffelars@uskarp.no

INNHOLD

Natur og filosofi	3
Høst	6
BF Hordaland	12
Ville blomar	14
En naturfotograf	22
Hjortefoto	26
Fjellrev	30
Leikeplass	34
Filefjell	38
Norske korallrev	44

48	Bildestafetten
50	Långa telen
52	Storkprosjektet
54	Landstreffet på Lista
61	Gråhegre til topps
62	Gapahuken
64	Mogop og moskus
66	Jåblom (rettet)
67	Lightroomtips
68	Informasjon fra BioFoto
71	Ord fra redaktøren

Kjære BioFoting

En sommer er da over og du verden hvor kort den ble. Den var nok i seg selv ikke kortere enn andre somre, men i og med at gradestokken sjeldent viste tøs-frede tall her i nord i hvert fall så føltes den nok litt kortere enn normalt.

Siden sist er et nytt styre i BioFoto kommet på plass og de har krummet nakken og gått løs på de oppgavene som venter med stor entusiasme. Jeg håper derfor at jobben de gjør også blir godt mottatt. Akkurat i disse dager går styret igjennom muligheten for å danne et nytt lokallag på vest-landet og hvordan det skal plasseres rent geografisk. Vi har hatt en stor opprydningsaksjon i medlemsregisteret vårt før sommerferien og regner med at det meste skal være på plass nå. Fotokonkurransen som ble avgjort for vårhalvåret ble presentert i juni på vår hjemmeside og skulle vært i bladet her denne gangen, men det ble det dessverre ikke tid til å få ferdig. Ting tar lengre tid enn planlagt første gang og så får vi lære på det til neste omgang. Den store utfordringen vår i år blir å følge opp det flotte landstreffet vi hadde på Sørlandet i juni. Det er styret selv som skal arrangere neste landstreff som blir i juni til neste år og på Smøla på Nord-Vestlandet. Vi håper mange finner veien dit.

Ola

Naturfotografen 3/2015 30. årgang

Redaktør: Pål Brenne

Korrekturleser (norsk): Ann Forberg

Adresse: naturfotografen@biofoto.no
Pål Brenne, Sletta 27, 1920 Sørumsand, tlf 41204646

Bilder og tekst:

Manus skal leveres i Word-format via e-post. Redaksjonen forbeholder seg retten til å redigere/forkorte i manus. Bilder og tekster kan også legges ut på foreningens web-sider. Digitale bilder på CD returneres ikke.

Bildene lagres uten oppskrapping, i adobe rgb beste kvalitet jpg (12 eller fine). Bildene sendes via dropbox, filnedlasting eller på CD i posten.

Abonnement:

Naturfotografen utkommer med fire utgaver i året. Medlemmer i BioFoto får bladet gratis. Priser for abonnement: Norske firmaer, offentlige etater etc. kr. 250,- pr år.

Forsidefoto: Wenche Anita Larsen Dahle.

Høst

Da vår redaktør kontaktet meg for å lage en serie på fire små epistler om årstidene, så sier man ikke nei, han er tross alt ikke bare redaktør, men også pastor. Derfor var jeg litt skuffet over at jeg måtte starte å skrive om høsten. Jeg ville mye heller ha skrevet om våren, om fødsel, nytt liv og åpenbaring. Det hadde sikkert også pastoren likt. Men så skal jeg da altså skrive om høsten. Etter å ha tenkt litt, så ser jeg at jeg like godt kan fortsette i samme sporet som jeg hadde tenkt å begynne med. For der våren er åpenbaring og fødsel, så er høst en tid for død og avskjed.

I en begravelse pynter vi med fargerike blomster som en siste farvel, et takk, og god tur hjem. Slik er det også i naturen, det er som om alle årstidene har samlet seg i et siste farvel, et fargesprakende fyrværkeri av farger. Og jeg sitter på første rad og bivåner det hele.

Men moder jord er ikke nådig, med en gang fargene når sitt crescendo er showet over. Moder jord suger alt liv ut av skogen, fjellet og det åpne kulturlandskapet. Løvskogen står igjen som nakne skeletter, gresset visner, insekter og småkryp dør i tusentall. De av fuglene som ikke orket å ta den lange reisen

sydover, tappes nå for sine siste krefter. Stille faller de ned mot jorden, livskraften er borte, de er ikke mer.

Dypt inne i skogen, inne blant høyreiste granlegger går jeg ned på kne. Skogen er fuktig og det lukter forråtnelse og høst. Et edderkoppnett som blinker i motlyset har fanget min oppmerksomhet, tid og rom forsvinner i det jeg møysommelig arbeider frem et mesterverk av et bilde. Noen slitne høstblader får bli min fargepallett i bakgrunnen, noen millimeter hit og noen millimeter dit. Det tar tid å skape stor kunst.

Dagene blir merkbart kortere her i sør, og snart slukkes lyset for godt nordafor. Om Vårherre bare hadde en dårlig dag, eller om det finnes en logikk bak denne avgjørelsen, veit jeg ikke. Selv om våre venner nordafor er forvist til et evig mørke, fikk de det fantastiske nordlyset å trøste seg med.

En morgen er luften uvanlig skarp og kald. Vannpyttene har fått en tynn skorpe av is, det ligger en endring i luften. Jeg kikker opp og små flak av årets første snø danser som små engler, litt hit og litt dit.

Jeg tar nå farvel med høsten, som sakte begraves under et tykt teppe med hvit kald snø, fraktet hit av himmelens hvite engler.

Tekst og foto: Kai Jensen

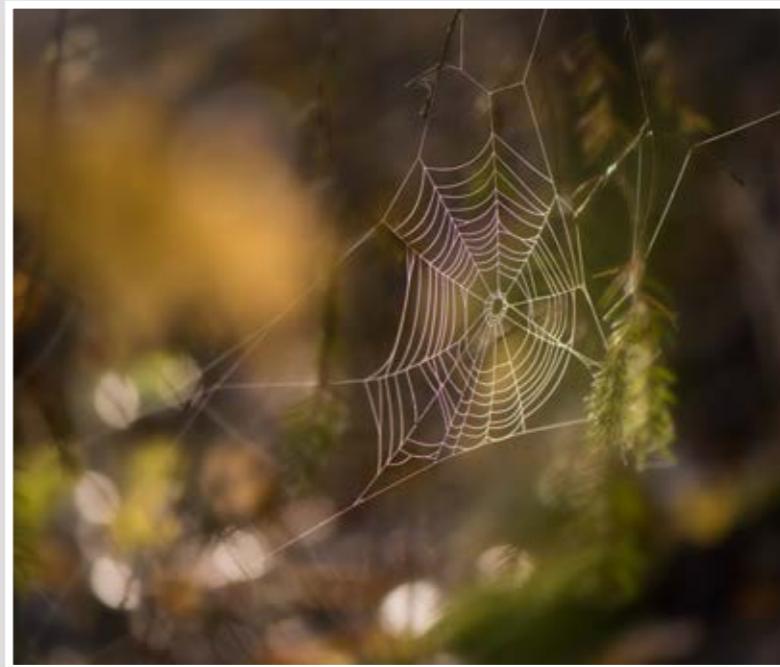
Noen våte lønneblader lyser opp i det som er høstens siste akt.

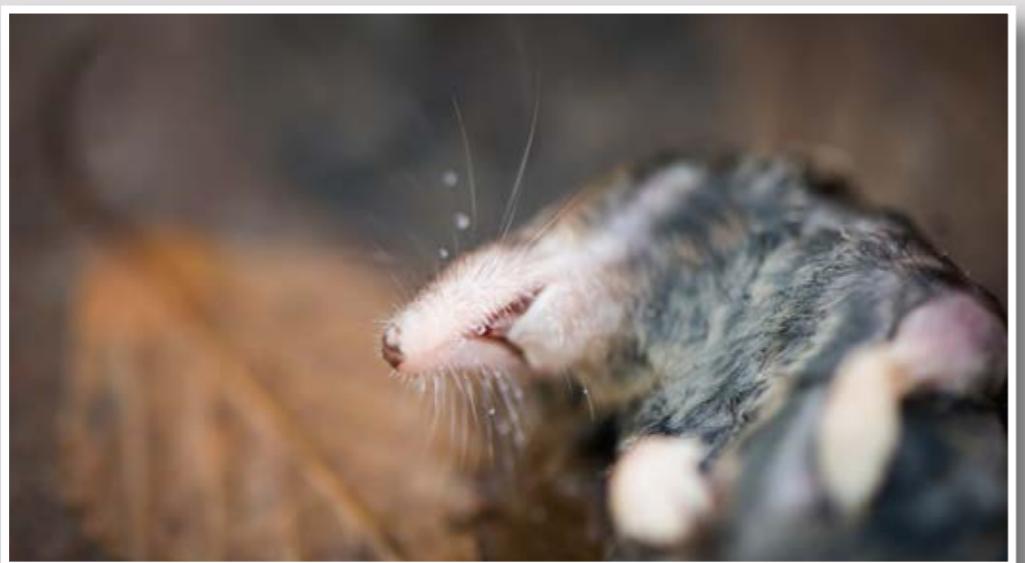
Seinhøstes i gammelskogen, Nordmarka.

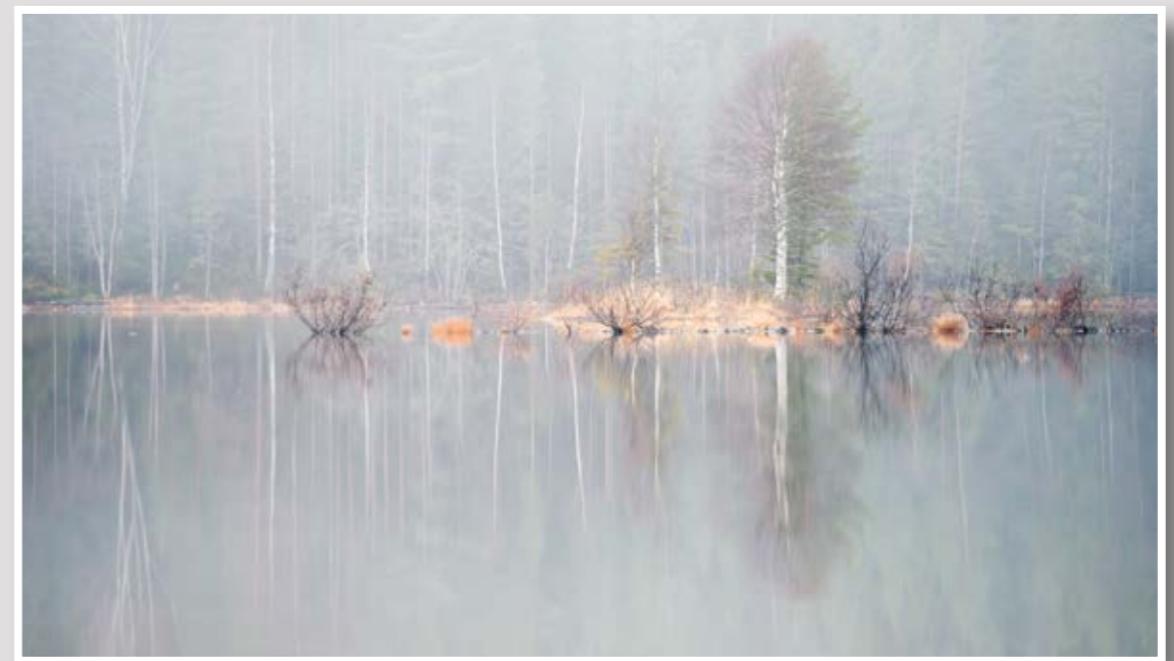
Forråtnelsens tid

Edderkoppens mesterverk glitrer i høstskogen.

Høsten er også en tid for død og forråtnelse.

Fargene som forsvant, har etterlatt seg et stort rom av stillhet og ro.

Naken og kald står skogen og speiler seg i sitt lille skogstjern.

Frosten har bitt seg fast i bjørkeskogen, vinteren er på vei.

BioFoto Hordaland

-en aktiv forening i ve(k)st

Tekst og foto: Oddmund Lunde

Vi har det meste fra hav og holmer til skog, dype daler og høye fjell med alle de muligheter det gir en ivrig naturfotograf. I dette landskapet finner vi et meget rikt og variert dyreliv.

Lokalforeningen her vest har igjen blitt aktiv etter en del år i dvale. Parallellell er lett å trekke til fabelfuglen Føniks fra egyptisk mytologi. Ved soloppgang antennes fuglen og redet av morgengloden. De brenner opp og blir til aske. Fra asken gjenoppstår Føniks som en ung, ny fugl som stiger til himmels. Enda er vi ikke kommet til himmels, men vi er på vei.

Gjenoppstandelsen av foreningen takker vi Anders

Lundberg for, professor i geografi ved Universitetet i Bergen. Han tok på seg å organisere et interimssyre samtidig som han sørget for romslige møtelokaler midt i Bergen sentrum. Den 19. mars 2014 ble det holdt stiftelsesmøte med fjorten fremmøtte, deriblant Biophotos sekretær John Sandøy som hadde tatt turen over fjellet.

Hordaland fylke er stort i utstrekning og mange av våre medlemmer holder til i betydelig avstand fra Bergen.

Derfor er det på grunn av reisetid, begrenset hvor mange som hver gang har anledning til å delta på de faste møtene. I løpet av det første året hadde vi fem medlemsmøter og det ble lagt opp til fire fellesturer. I Hordaland, som resten av landet, er interessen for denne form for fotografering stor. Naturfotografering er ofte en heller ensom tilværelse. Derfor er det nyttig å komme sammen i blant - både når det gjelder den sosiale siden og ikke minst for å hente inspirasjon fra hverandre. Jo flere medlemmer på møtene, jo større bredde blir det i bildene. Styret ser derfor blant annet som en av sine oppgaver å prøve å rekruttere flere aktive medlemmer. I vårt «hus» er det god plass og høyt under taket.

Det siste året har Biofoto Hordaland hatt mange og gode møter, og vi har arrangert turer, både dagsturer og overnattingsturer. Vi har invitert eksterne foredragsholdere som har gitt oss god inspirasjon, for eksempel Jan Rabben, Vidar Lunde og Torbjørn Martinsen. Turene og møtene har motivert oss til videre aktivitet. I tida som kommer blir det nye møter og nye spennende turer. Så langt har turene gått til områder i Hordaland. Det kommer vi til å fortsette med, men vi planlegger også turer til andre deler av landet. Foreningens nye hjemmesider er flittig besøkt, www.biophotohordaland.blogspot.no. Vi er også aktive på Facebook. På begge steder legger vi ut program, planer, tur- og møtereferater og annet av interesse for naturfotografene i fylket.

Havbendel. Nikon D800, Micro-Nikkor 60 mm f/2,8, f/25, 1/25 sek., 400 ISO.

Ville blomar i Sunnhordland

Det blir tittelen på ei bok eg håper å få ferdig til hausten. Dette er tredje sommaren eg stort sett ligg på magen og fotograferer plantar, mange av bileta er også frå tidlegare år.

Det tek tid å få rundt 530 artar i boks. Dei fleste er det vi til dagleg kallar blomar, men ein del gras, storr og siv har òg fått plass, sjølvsagt også tresлага. I tillegg får ein god del karsporeplantar – kråkefotplantar, sneller og bregnar – vere med. Målet er å lage ei bok som gjer det lett for «folk flest» å finne ut kva som veks rundt dei.

Tekst og foto: Jan Rabben

Tid går det også framfor skjermen, både til biletbehandling, skriving og layout. 376 sider i formatet 22x26 cm skal puslast i hop. Teksten består av ein faktaboks pluss ein brødtekst. Den siste varierer ut frå kva som er spesielt og interessant for kvar einskild art. Skrivejobben deler eg med ein person som har god greie på kulturhistorie og korleis plantar er brukte i litteraturen.

Prosjektet har est kontinuerleg ut sidan starten for

Vårstenglar av åkersnelle. Nikon D800, Nikon 28–300 mm f/3,5–5,6, 116 mm, f/8, 1/400 sek., 400 ISO.

Gullbasse som jafssar i seg pollen på rosenrot. Rosenrota er oftast særbu; ingen tvil om at dette er ein hannblom. Nikon D800, Micro-Nikkor 60 mm f/2,8, f/22, 1/100 sek., 500 ISO.

Stativ, snorutløysar og eit forsiktig knips på kvisten med venstrehanda. Så får høgrehanda prøve å fange pollenet til svartora. Nikon D800, Nikon 28–300 mm f/3,5–5,6, 190 mm, f/6,3, 1/800 sek., 800 ISO.

Blokkebærblomar. Nikon D800, Micro-Nikkor 60 mm f/2,8, f/5,6, 1/100 sek., 500 ISO, fokusstabling

Blåknapp med humler. Nikon D800, Nikon 28–300 mm f/3,5–5,6, 210 mm, f/7,1, 1/200 sek., 500 ISO. Ørlite manuell «stabling» på blomane frå eit nesten identisk biletet der fokuset låg hårfint nærmare. Det gjorde at også dei nærmaste støvknappane vart tilnærrma skarpe.

Hoblomar på sommareik. Det er fascinerande å tenke på at desse ørsmå knøtta skal bli til store eikenøtter. Nikon D800, Micro-Nikkor 60 mm f/2,8, f/20, 1/15 sek., 500 ISO.

Sola kan også vere ei plage, særleg om motivet er kvitt. Dobbel og firedobbel bobleplast på passande avstand kan vere til god hjelpe, om ikkje blomen er for stor og bakgrunnen for langt unna.

Standardutrustinga er ein Nikon D800 og tre Nikon-objektiv. Zoomen 28–300 mm er brukande til mykje, m.a. har han ei høveleg nærgrense til fotografering av større insekt. Ofte er det også fint med ei lita tele frå lågt standpunkt for å isolere planten mot ein rein bakgrunn. Men eg stoppar rundt 200 mm; vidare oppover avtek skarpheita.

Dei andre objektiva er ein 60 mm makro og ein 24 mm tilt/shift. Den siste bruker eg t.d. når det er aktuelt å ta landskapsbilete med ein blom i framgrunnen, motiv eg alltid er på jakt etter. Det kan elles vere praktisk å kunne legge skarpheitsplanet nedover langs stengelen dersom ein blom må fotograferast på skrå ovanfrå. Av og til bruker eg såkalla fokusstabling, både på nært og litt lengre hald. Når det siste er tilfelle, slepp ein å blende så mykje ned og unngår at bakgrunnen blir altfor rotete. HeliconFocus gjer jobben, men treng ofte litt manuell hjelpe i overgangane mellom skarp og uskarpt.

Nei, no lettar det ute, og vinden stilnar! God sommar og godt lys!

Kystfrøstjerne med blomsterfluger. Nikon D800, Micro-Nikkor 60 mm f/2,8, f/8, 1/200 sek., 800 ISO.

Raklar = gásungar på hanntre av selje – i skodde. Nikon D800, Nikon 28–300 mm f/3,5–5,6, 210 mm, f/7,1, 1/800 sek., 500 ISO.

Strandkryp. Nikon D800, Nikon 24 mm f/3,5 PC-E (tilt/shift), f/16, 1/60 sek., 800 ISO.

Saltsiv med blomar som få legg merke til når dei trakkar i «graset» langs stranda. Nikon D800, Micro-Nikkor 60 mm f/2,8, f/7,1, 1/320 sek, 800 ISO. Fokusstabling.

Venstre biletet: Hjartegras. Det er like før... – det første «hjartet» har akkurat lurt seg ut. Nikon D800, Nikon 28–300 mm f/3,5–5,6, 200 mm, f/13, 1/100 sek, 500 ISO.

Høgre biletet: Hjartegras. Nikon D800, Micro-Nikkor 60 mm f/2,8, f/6,3, 1/320 sek, 500 ISO. Fokusstabling.

Jeg - en naturfotograf

-i går, i dag og i morgen

For drøyt 40 år siden investerte jeg i et speilreflekskamera med et par objektiv og dermed var jeg i gang som naturfotograf. På den tiden var kamera selvsagt ladet med film. Først med sort/hvitt,

fremkalt og kopiert på eget mørkerom. Senere ble det lysbildefilm med lav ISO for mindre støy i bildene. Og nå, digitalt selvfølgelig, med alle de muligheter som ligger der.

Tekst og foto: Oddmund Lunde

Glad jente: 2015 er Friluftslivets år. Som naturfotografer har vi gjerne lett for å glemme å ta med mennesker i bildene.
Canon 1 DX - 145 mm (70 - 200 mm). 1/500 sek. f/6,3. ISO 200

Som reportasjefotograf for Dagbladet kom jeg relativt tidlig med i den digitale hverdagen. Det var jo en enorm revolusjon for pressefotoet og måten å jobbe på. Jeg hevdet imidlertid hardnakket at når det gjaldt naturfotograferingen, var det bare dias som var gangbart. Så feil kan man ta. Siden den gang har den digitale verden hatt en utrolig utvikling. Bildekvaliteten er enorm – vel og merke hvis man legger ut en god del penger på kamerakjøp. Slik er det vel, pris og kvalitet hører sammen. Mine første og eneste jervebilder ble tatt med ett av de tidlige Canon-kameraene. Opplevelsen var stor, men bildene er dessverre ikke gangbare i dag rent kvalitetsmessig. Dagens naturfoto i Norge holder et høyt nivå, noe jeg blant annet tror at bladet Villmarksliv har bidratt til gjennom sin årlige konkurransen. Midt på nittitallet var det en kar som dominerte fotojakta stort, og det var Erlend Haarberg som fortsatt holder koken i øverste klasse. I 1996 forsøkte jeg meg i denne konkurransen og gikk til min store overraskelse til topps – med diasbilder. Siden har jeg ikke turt å delta! I ettertid har jeg fått høre at nettopp det året tok Erlend seg en pause. Det har jeg senere fått anledning til å takke han for.

Naturfotografering er jo i utgangspunktet en ensom tilværelse. Vi har vel kanskje vært litt sære der vi har sittet på hver vår haug eller i hver vår kamuflasje. Dette tror jeg

har bedret seg noe i de senere år. Vi ser at miljøet er mer åpent og at flere har visse former for samarbeid. For min del kan jeg takke foreningen vår for at jeg ikke lenger er en ensom ulv med denne spesielle interessen. Hun som i dag er min kone, ramlet jeg borti på et lokallagsmøte i Bergen – takk for det BioFoto! Liv-Randi (Lind) og jeg hadde den gang, og har fortsatt tilnærmet samme syn på naturfotoet. Selvsagt er vi mye sammen ute, men likevel er det ofte vidt forskjellige bilder vi kommer tilbake med. Det tror jeg mange andre har oppdaget etter vellykkede turer med fotovenner. Vi har jo alle vårt eget bildesyn og egne måter å angripe motivene på – og bra er det.

Naturfotografen i meg er vel heller tradisjonell, men alderen er ikke i veien for at jeg en gang i blant forsiktig kan våge meg inn på nye veier. Mulighetene er mange. Vi er bosatt i Os, tre mil sør for Bergen, med flotte Bjørnafjorden like utenfor stuedøren. Da er det naturlig at mye av fotoaktiviteten forgår der. Her har vi så å si daglig kontakt med havørn og selvfølgelig annet liv som rører seg i skjergården. Vi har selvsagt ikke grodd helt fast i fjærsteinene. Fjellet lokker oss også dit. Nedslagsområdet er for det meste Vestlandet, og her er det ikke så langt fra fjord til fjell. Min fotograferende kone er fra Vesterålen. Da er det naturlig at det i blant også blir en tur nordover.

Ut på sommeren tar gjerne valpene seg egne turer bort fra hiet. Disse to var svært så samarbeidsvillige under sin tumlende lek.
Canon 1 DX - 420 mm (300 mm + 1,4) 1/1000 sek. f/5,6. ISO 400.

Kusymre: Dette er fylkesblomsten for Hordaland og er en av de aller første vårplantene her vest. Fotografert med rask lukkertid for å få en litt dus effekt. Canon 1 DX - 100 mm makro. 1/1250 sek. f/3,2. ISO 200

Spiling: Verdensarven. Høsten i Nærøyfjorden sett gjennom fergebølgene og senere rotert opp/ned. Canon 1 DX - 70mm (24-70) 1/125 sek. f/5,6. ISO 400

«Skulle ønske jeg var ung igjen», hører vi fra tid til annen. Ett er sikkert – et slikt ønske vil aldri bli oppfylt. Er det ikke da bedre å tenke fremover og på hva vi kan gjøre med den tiden som ligger der? Jeg sa en gang at bildearkivet skulle være en del av min pensjon. Der tok jeg feil, og hører samtidig at andre med samme tanke har innsett at så ikke er tilfelle. Det er ikke så lett å selge bilder i dag som det var for en god del år siden. Det har vel aldri vært pengene som har drevet meg, det er vel så mye gleden ved å få drive med denne form for fotografering. Samtidig er det hyggelig å få dele opplevelsen og bildene med andre, blant annet gjennom lysbildeserier i forskjellige lag og foreninger. Dessuten har det blitt fire såkalte praktbøker, hvorav en på eget forlag. Boken er fra vår egen bygd, laget sammen med Liv-Randi. Den fikk tittelen «Strålende Os» og ble godt mottatt lokalt. I tillegg har det blitt tre halvtimes dokumentarfilmer for NRK, knyttet opp mot natur. Også der har vi hatt et familiesamarbeid.

Jeg er litt bekymret for rekrutteringen til naturfotograferingen. Vi kommer til å få et sterkt pensjonistlag av naturfotografer om en del år. Det sier jeg ut fra den alderssammensetningen som har vært på de to glimrende naturfotofestivalene i Ski. Det samme gjelder fremmøtene i vårt eget lokallag. Hvor er ungdommen? Ja, jeg vet at det finnes noen, men skulle gjerne sett at flere viste seg frem. I skrivende stund står sommeren for døren. Når dette bladet dumper ned i postkassen er det høst. Alle årstider er fotogene. Det er bare snakk om å komme seg ut.

Oddmund Lunde er 70 år, pressefotograf siden 1982 til ut i dette århundret. Før det politimann i 17 år. Hele tiden med naturfotointeressen bak. Er nå pensjonist og gjør nesten som jeg vil. Fotograferer det meste innen sjangeren, men synes det er ekstra spennende med ville dyr.
(Foto: Liv-Randi Lind)

Røyskatt: Denne karen er raskere enn sin egen skygge. Etter flere forsøk på å «fange» den stod luringen plutselig stille et øyeblikk. Canon 1 DX - 420 mm (300+1,4) 1/1000 sek. f/5,6 ISO 200

Hjortefotografering

Heilt sidan eg fekk mitt første kamera, har hjorten vore ein av dei dyra eg har hatt øvst på ynskjelista å ta bilet av.

Mitt første speilrefleks-kamera fekk eg som 15 åring, og med foto som valgfag på Voss ungdomsskule var interessa for fotografering lagt. Men det skulle ta mange år før eg fekk gode bilete av hjort, og då spesielt brunsten. Når ein ferdast i skogen får ein som oftast berre eit lite glimt av dei skye dyra før dei er vekke. Så her trengst det planlegging og strategi. Å forsøke seg med snikjakt er svært vanskelig. Det er forholdsvis lett å fotografera

hjort på vårparten når den kjem ut på bakkar og jorde for å beita. Bilen fungerer ypparleg som fotoskjul, men det vert som regel ikkje så spennande biletet av hjorten i eit slikt landskap. Så her lyt det annan strategi til.

Endå ein gong står eg på parkeringsplassen og pakker sekken klar for ein tur opp til området der hjortebrunsten går fár seg. Kamera, stativ og 500mm er standard utrustning. Det hnder og at 70-200mm er med på lasset. Turen går opp ei bratt vestlandsli, vel ein time med tung bør på ryggen. Først på skogsvegar igjennom tette granfelt. Etter kvart kjem eg opp i den urørte skogen, der det aldri har vore nokon form for skogdrift. Gamle furutre, forvridde og trolske, som balsam for skjel og sinn. Etter kvart som eg strevar meg vidare oppover lia, glir skogen over til

bjørkeskog. Eg går ein lang omveg for å komma rundt og i overkant av området eg håpar å få oppleva hjortebrunsten på fotohald. Etter å ha brukt 3-4 år i dette området, byrjar eg å få ei viss oversikt på kvar dei beste posteringsplassane er. Men ein vert aldri heilt klok på hjorten. Eg liker å sitja litt høgt i terrenget med god oversikt. Eg bruker eit kamuflasjenett som eg spenner opp med nokre bjørkereier eller hengjer mellom nokre tre. Eg har også brukt Doghouse, men min erfaring er at kamonet fungerer like bra, bortsett frå som vern mot vær og vind.

Venting, men aldri kjedeleg. Hjortebrunsten er etter min mening noko av det mest spennande ein kan oppleva i norsk natur. Kronhjort som brøler mange stader bortover lia. Men det er berre å halde roa. Forsøka å snika seg innpå desse dyra er håplaust. Luktesans og høyrsel er utruleg finstilte. Frå ein av mine favorittplasser har eg god oversikt over terrenget. Sitt litt høgt på ein kant der det er mogeleg å koma seg nokolunde umerka i posisjon. Dette med å koma seg umerka i posisjon er særsviktig, for har du først skremt hjortane, tek det ofte lang tid før dei er attende. Terrenget er mest bjørkeskog, med innslag av gamle furutre. Dei største og mest erfarte bukkane har ei utruleg evne til å gjøyma seg vekk, ofte inne i tett skog. Det er vel og derfor dei har fått leva så lenge at dei er vorte store. I området som eg går mykje i er grunneigarane vorte

einige om å frede hjorten i ein del av valdet for at hjorten skal få eit friområde under brunsten. Her har eg fått løyve til å fotografera. Elles er det lett å koma i konflikt med jegar når ein fotograferer hjort i jaktsesongen. Det har eg fått erfara. Utstyret mitt er blitt sabotert når eg har brukta kamera med sensor, som er satt ut på område der eg aldri hadde trudd det ferdast folk. Det er rart, under jakta dukkar jegane opp på dei mest vekkgøynde plassar, som det elles er mest oss fotografer som ferdast i.

Viktigaste når du fotograferer hjort er å passa på vindretninga. Finn ein plass med litt oversikt, der du kan sitta skjult. Du bør ha spana litt på førehand, så du veit kor hjorten passerer. Prøv å planlegge landskap og bakgrunn. Hjorten treng definitivt ikkje dekke heile biletet, men som eit element i landskapet kan han ofte fungera vel så bra. Ikkje gå for ofte i området, uansett kor forsiktig du prøver å bevega deg, vil du skremma vekk dyr, og då kan det fort ta fleire døgn før dei er tilbake.

På det meste har eg venta i nesten to døgn på same plassen, då i Doghouse, før ein brølende kronhjort dukka opp, akkurat der eg hadde håpa. I slike øyeblikk er all ventinga gløymd. Det er klart ein fordel med Doghouse når ein skal vente så lenge. Då kan ein i det minste bevege seg litt inne i teltet. For meg er dette eit av årets desiderte høgdepunkt som ivrig amatørfotograf med naturen som arena.

Tekst og foto: Arne K. Mala

Arne K Mala, er idag 53 år gammal. Fekk mitt første spegelreflekskamera då eg var 15 år gammal. Med foto som valfag på Voss Ungdomsskule, var fotodilla eit faktum. Interessa for natur har alltid vore der, og dermed vart det sjølv sagt at det vart naturfotografering, og då aller helst av fuglar og dyr. Eg likar aller best å finna motiva lokalt rundt Voss. Men har også vore på lengre foteturar som til Svalbard, Finland og Hornøya. Det som gjer naturfotografering så spesielt for meg, er den nærboka kontakten ein opplever i møte med ville fuglar og dyr.

Foto: Andreas Kalvig Anderson

Naturfotospesialisten!

Stavanger foto samarbeider med kjente norske naturfotografer og forhandler flere av de mest populære produktene i markedet. Som PRO-forhandler for både Nikon og Canon er vi prioritert ved levering av nye produkter. Med riktig utvalg og stor produkt- og fagkunnskap kan vi hjelpe deg med råd og anbefalinger både før og etter kjøp.

**Nikon 200-500mm
F/5.6E VR**
Ny kraftig telezoom!
15 399,-

Wimberley WH-200
Få med Wimberley PS-100 Neoprene
Pouch på kjøpet!
5999,-

Manfrotto Hiker
Kombinert fotosekk
og tursekke
Fra 1499,-

Steiner Skyhawk 3.0
Solid kikkert til
tur og jakt
Fra 2099,-

Peak Design
Smarte fester for
folk i farta!
Stort utvalg!

Nye storteler fra Nikon!
Nikon har lansert nye, lettere
500mm og 600mm objektiver.

Vi tar ditt gamle objektiv i
innbytte!

Stavanger foto
www.stavangerfoto.no

Fjellrev

Forsøk med å tilbakeføre fjellrev til sine gamle leveområder er som bestilt for oss som driv med naturfotografering. Eit kjempeflott og spanande prosjekt som det vert interessant å følgje i åra som kjem.

Sist sommar vart det eit godt smågnagarår med store mengder lemen i Finseområdet. Dermed vart det fødd ikkje mindre enn 47 kvalpar på eit forholdsvis lite område. Når det er sagt, er det også viktig at me som fotografar ser vårt ansvar og ikkje trakkar ned hia til fjellreven. Dette har vore eit problem ved enkelte hi andre stader i landet. Det er svært viktig ikkje å gje mat til fjellrevane, då dei fort vil lære at folk er det same som godbitar. Tillitsfulle som dei er vil dei då oppsøke folk kvar gong dei ser folk i fjellet.

Vel nok moralpreik. For meg som bur på Voss er det ein time med tog for å komme til Finse. Frå Finse er det vel ein time gange. Det er store fjellområde så det er ikkje så lett å finne hia. Godt er det, så er det større sjanse for at revane får fred. Eg kjem ikkje til å formidle noko om kvar desse hia er, ikkje for at eg absolutt skal ha dette for meg sjølv, men for at revane skal få den roa

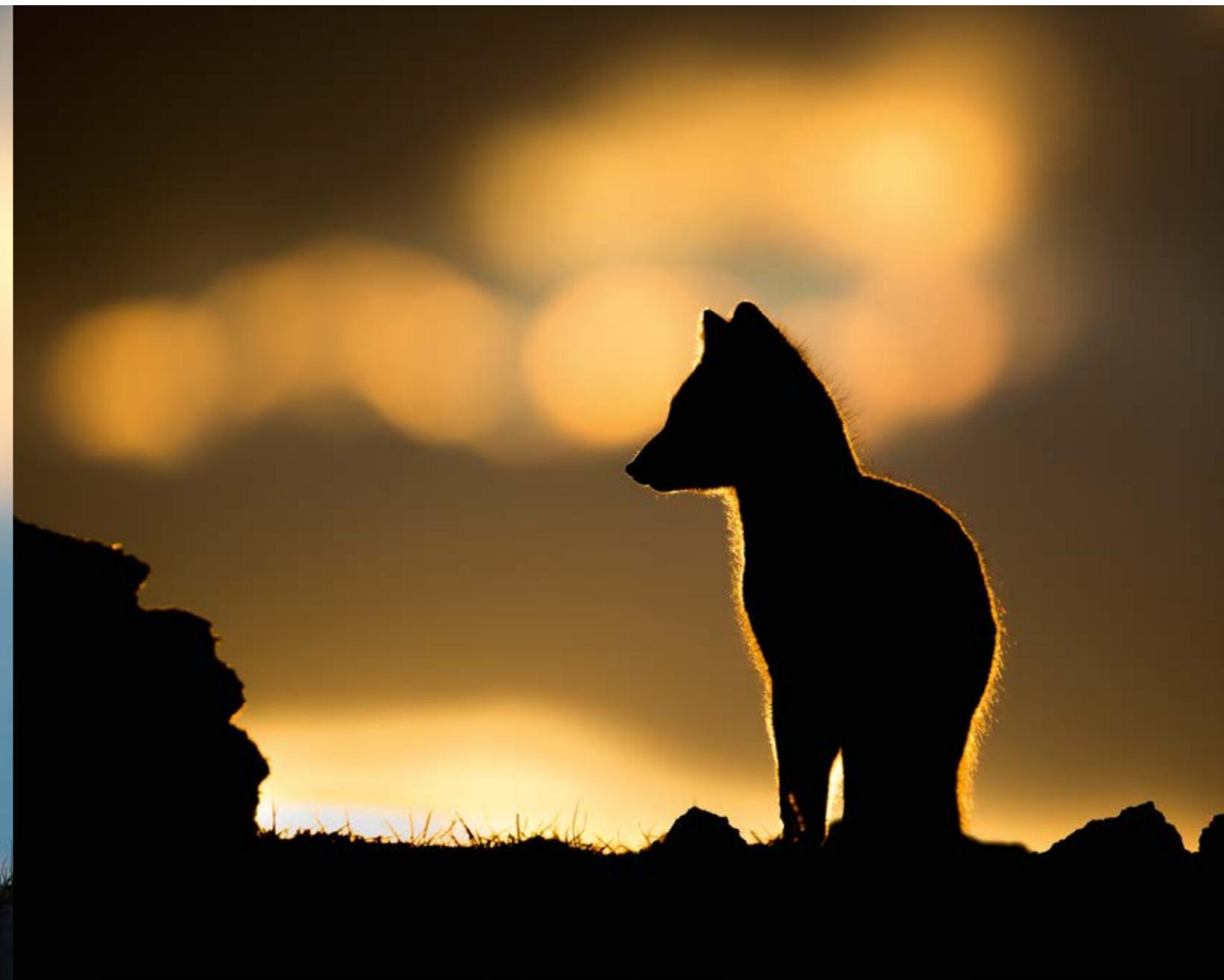
dei treng.

Noko trivelegare og flottare krabatar enn fjellreven å fotografera skal ein leita lenge etter. Tillitsfulle og nysgjerrige. Leikeslåsing og ablegøyser. Eit lemen som var til overs etter siste føring frå foreldra vert brukt som leike og slengt gjennom lufta. Det skjer noko mest heile tida så det vert mange biletar på brikkar.

Og med eit så godt lemenår i Finseområdet observerte eg at når ein av foreldra kom innom hiet for å mate ungane, hadde den lager av lemen liggende rundt i terrenget. Den var berre innom «lageret» for å hente nokre lemmar og fordele til ventande ungar.

Det skal bli spanende å sjå om nokre av desse 47 kvelpane som vart fødd i Finseområdet i 2014 vil utvandre til nye område og klare å etablera seg i gamle og forlatte hi. Dei finst det mange av rundt i den norske fjellheimen.

Tekst og foto: Arne K. Mala

Doghouse pop-up kamuflasjetelt

Teltene fra Ameristep er pop-opp telt med selværende konstruksjon, som det tar noen få sekunder å reise. Både Doghouse og stolteltet kommer i egen "bæresekke". 4 vinduer, brannhemmende stoff. Bunnmål 160x160, høyde 175cm. Nytt kamomønster - NÅ kr 995

Mønster - "Realtree Extra Green-HD"

Vekt 4,2 kg

Kamuflasjetelt for liggende lavt perspektiv

Pris kr 4490
Bunnmål 215x125
høyde 110cm
Vekt ca. 3kg

Langt og lavt kamuflasjetelt som du både kan sove i og som gir deg muligheten til å komme helt ned mot bakken med linsa. Vanntett og sammenrullbart.
Kvalitetsduk. To frontvinduer.

Garmin Fenix 3 GPS-klokke

Garmin presenterer fenix® 3, en fullspekket GPS klokke for aktive friluftsentusiaster. Klokken gir deg avanserte navigasjonsmuligheter og er utviklet i samarbeid med profesjonelle fjellklatrere og fjellguider. Sølv, grå eller sapphire.

Pris kr 3869

Humler i Norge

Kjennetegn, utbredelse og levesett
Humler i Norge er en komplett og oppdatert oversikt over de norske humlene. Boka er skrevet av noen av Norges fremste humlekjennere, og er tilpasset alle nivåer. 231 sider.

NY BOK - Pris kr 300

Nikon Monarch 5 - Allround

Monarch 5 er Nikons bestselger.
God optikk til rimelig pris.

Monarch 5 8x42 - kr 2985
Monarch 5 10x42 - kr 3185

Stor kikkertbutikk på nett

Ltl Acorn 5310 - Viltkamera

Med et viltkamera har du en spion som gir deg oversikt, og du kan enklere være på rett sted til rett tid. Med MMS, hurtig respons, vidvinkel, 12 MP foto og full HD video.

5310 WA, 100° vidvinkel uten MMS - kr 1990
5310 WMM, 100° vidvinkel m/MMS - kr 2890

Lenscoat - kamuflerer og beskytter

LensCoat™ leverer linseskjulere og andre spesialprodukter som beskytter og kamuflerer kostbart kamerautstyr, både i felt og under transport. Utstyr beregnet på natur- og profoto.

RainCoat
Dekker linse og kamera.
For bruk i felt.
Pris fra kr 855

BodyGuard
Beskytter kamera.
Objektiv må ikke tas av før å ta av/på.
Pris fra kr 219

LensCoat
Neoprentrekk for
feltbruk. Gir god
demping mot støt og
skrap. Beskytter
mot kulde. Lett
å ta av/på. 100
spesialtilpassede
modeller i 4
ulike mønstre.
Pris kr 300-900

Gode kamoklær = Bedre nærbilder

Løvkamosett (overdel/bukse) - fra kr 690
Løvkamponcho - kr 795
Langermet skjorte - kr 298
T-skjorte - kr 248
Se mer www.naturogfrtid.no

Med naturen som leikeplass

Naturen er ein viktig leikeplass og gjev rekreasjon til oss menneske, både ung og gammal. Gjennom året får me stor variasjon i opplevingar alt frå kva landsdel me er i.

For den ivrige kan du oppleva ting som; Skisesongen strekkjer seg frå oktober til juli, vårspelet på tiurleiken, møte med havørna i fjorden, solnedgangen på ein fjelltopp midtsommars, å symja med laksen i haustelva og møte med kronhjorten i brunst, fiske- og telttur heile året og den korte og kjekke turen i nærmiljøt ditt etter jobb eller i helga. Hugs at me berre er gjester i naturen, så ikkje etterlat deg anna enn ditt eige fotspor og flotte bilde på minnebrikka.

Tekst og foto: Sveinung Klyve

Tips til foto:

Foto i naturen får ein annan dimensjon dersom du har med menneske i bildet.

Lydlaus majestet over fjorden

Det er ikkje mykje som slepp unna det skarpe blikket til havørna, som er lufta sin konge. Som ein lydlaus majestet seglar ho med vinden og pløyar luftrommet på konstant jakt etter mat.

Havørnparet har funne sin plass med reir og ungar ein stad i fjorden. Her lever ørna tett innpå folket som bur der. I 1960-åra vart havørna nesten utrydda på grunn av jakt og forureining, og måtte fredast. I dag er ikkje mennesket den store fienden lenger, og bestanden aukar jamnt. I Osterfjorden er havørna i dag eit vanleg syn og ofte langt til fjells. Havørna er Noregs største rovfugl, og vert kjønsmoden når ho er ca fem år. Då finn ho seg ei make og dei finn ein stad å laga reir. Fuglane held i lag år etter år. Dei kan verta opp mot 30 år gamle og kan få eit vengemål på oppi 2,8 m.

Eg kjem tøffande med ein liten motorbåt, og slengjer

ut nokre småfiskar som eg har fått. Fisken ligg og flyt i overflata. Brått høyrer eg eit sus i lufta og berre 20 m unna kjem det ei havørn og tek fisken elegant frå overflata.

Tips til foto:

Dersom du veit om eit havørnreir, er det lett å få fuglen til å komma. Du må ha med deg fisk som du kastar ut, og denne må liggja å flyta i overflata. Bruk ei «doktorsprøyte» og press luft inn i fisken som må vera rund (usløydd). Trekk deg ca 30 m unna og vent, så kjem fuglen ned og hentar maten.

Kongen på haugen

Det er kveld i april og eg er på plass i kamuflasjen. Ute i skumringa høyrer eg flaksing og knepping. Spenninga er stor for kva eg skal få oppleva grytidleg neste morgen.

Sjølv etter over 100 netter på tiurleik er eg like spent kvar gong på kva som skjer. Det er alltid noko nytt og i år var det ein orrfugl på leiken mellom tiurane. Hønsehauk og kongeørn som prøvar å ta fugl, rakkeltane og rev og måren som tok tiur. Det mest fantastiske var nok då eg fann ein død tiur på leiken, og sette opp kamuflasjen 20 m frå. Ein rival står på ryggen og spelar gong etter gong i løpet av morgonen. Truleg har han også drept sin rival nokre dagar før. Eg får bilde, middag av tiuren og til slutt vert han stoppa ut og står no i stova. Snakk om utteljing på samme fuglen.

Tips til foto:

Du må finna ein leikplass og gjera deg kjent i området med å overnatta ute i telt. Når fuglane er der, må du vera inne i teltet heile tida.

Sveinung Klyve, 54 år fra Voss. Fotografert sidan 1975. Er miljøvernrådgjevar i Vaksdal kommune. Har eige enkeltmanns fotofirma. Held foredrag, lagar kvart år Vossakalenderen, skriv artiklar til blad, bøker, internett m.m. Har laga laga sju bøker med natur og foto. Eg brukar naturen heile året, og har alltid kamera med i sekken.

Bildet av Laukli er tatt av Matthew Bryce.

"Helt siden jeg begynte å jobbe som assistent i 1998 har jeg vært kunde hos Interfoto. De har utviklet seg voldsomt i årene siden, men fokuset på kvalitet og tilrettelegging for profesjonelle fotografer har alltid vært der, og har om mulig blitt enda bedre etter flytting til nye lokaler." Pål Laukli

Interfoto har i snart 50 år jobbet med profesjonelle fotografer, og har også fokus på fotografene som har natur, landskap og dyr som sin spesialitet.

PÅL LAUKLI

Dette bildet ble skutt en tidlig morgen under et opptak for Ulvangs "We are Wool"-kampanje. Det er nasjonalfellet Stetind sett fra broen mellom Svolvær og Svinøya.

Til daglig jobber jeg med reklame, fashion og annet kommersielt fotografi, i tilknytning til Tinagent. Jeg er også regissør i produksjonsselskapet The Directory. I tillegg jobber jeg mye med egne prosjekter. Bildet er skutt med en Fujifilm X-T1 og XF50-140 optikk.

Etter å ha jobbet som fotograf i en årekke, var oppdagelsen av Fujifilms X-system nesten som en åpenbaring. Kompakt, presist og med en fantastisk feel på bildene, ga det meg den samme følelsen som jeg hadde da jeg først begynte å fotografera for mange år siden. Fujifilm lyter til fotografer, og det merker man når man jobber med det.

Se flere av Pål Laukli sine bilder her: tinagent.com

Filefjell – natur i møte mellom øst og vest

I grenseområdene mellom Valdres og Lærdal ligger Filefjell. Mindre kjent enn sin nabo i nord, Jotunheimen, men med mange og varierte kvaliteter.

Fra gammelt av har Filefjell vært møtested for folk fra øst og vest, med Kyrkjestølen som den sentrale møteplassen. Med nye og bedre veier og tuneller har Filefjell fått fornyet betydning som møtested for folk fra vest og øst. Vel tre timer med bil fra Bergen og litt mer fra Oslo gjør Filefjell til et sted man møter mange dialekter. Også naturen har trekk fra øst og vest, både klima,

Elva Tenla

Tekst og foto: Anders Lundberg

Filefjell har lenge vært kjent for sitt interessante planteliv. Allerede i 1839 besøkte den ledende norske botanikeren i Norge på den tiden, Mathias Numsen Blytt, Filefjell, med utgangspunkt i Nystuen fjellstue der han bodde. Her bodde også J.C. Dahl når han lagde skissen til sitt berømte maleri Stugunøset på Filefjell (1851) som henger i Nasjonalgalleriet.

Fjellnatur er det som kjennetegner Filefjell. Sentralt i området ligger Otrøvatnet, på ca. 1 000 m o.h. Her finnes også mange andre små og store vann, og over dem alle ruver Sulefjell, med toppen 1 812 m o.h. Fjellbjørkeskogen er et sentralt landskapselement i de lavereliggende delene av fjellet, opp til ca. 1 100 m o.h., høyere i sør vendte lier enn i nord vendte. Fjellbjørkeskogen har sin egen vegetasjon og sitt eget insekt- og fugleliv. Her finner du frodige høystaudeenger med tyrihjelm, hvitsoleie, fjellminneblom, blåstrupe, rødvingetrost og lirype. I overgangen mot snaufjellet er ringtrost et fast innslag.

Over fjellbjørkeskogen kommer det egentlige fjellet, som gjerne deles i tre soner. Nederst har vi den lavalpine sonen som vegetasjonsmessig domineres av vier, her helst lappvier og noe ullvier. Temperaturen synker med høyden og etter hvert blir det for kaldt for vier og andre større busker, og vi kommer over i den mellomalpine sonen. Her dominerer grasheier, snøleier og rabber. Dette er fjellrypa sitt rike. Aller øverst, i den høyalpine sonen, er det ikke lenger et sammenhengende plantedekke, og blokkhav er et

Snøspurv er fast hekkefugl på Filefjell. Den hekker ved de høyeste toppene, gjerne i storsteinet ur med sildrende bekker og dvergbusker som har knopper og frø de bruker som mat. Den er også å se om vinteren, men antagelig er dette flokker som strefer vidt omkring i Sør-Norge på den tida, ikke nødvendigvis fugler som hekker på Filefjell. Om de finner mat, kan de bli i flere uker. Om vinteren kan vi se flokker på 20-30 snøspurver.

Reinsdyrene på Filefjell er såkalt tamrein, men særlig tamme er de ikke. De streifer vidt omkring i fjellområdene mellom Filefjell-Valdres og Hemsedal. Vinteren tilbringer de på Golsfjellet.

Moselyng hører sammen med ca. 30 andre arter til et grønlandske-amerikansk planteregionalt element i norsk fjellflora. De har sin hovedutbredelse i østre deler av Canada, på Grønland og i Skandinavia. Moselyng vokser på rabbene som blir fort snøfrie. Vind er et hyppig fenomen i fjellet, og den gjør at rabbene og jorda der tørker fort ut. Det utgjør en utfordring for plantenes opptak av vann og næringsstoffer, men det er moselyng godt tilpasset. Den har gode røtter, og bladene er utformet slik at de kan kontrollere væsketap.

Kaldnikke er en karakterart for ekstreme snøleier, dvs. på de stedene i fjellet der snøen ligger dyp og lenge utover sommeren. Den krever konstant høy fuktighet, men trenger ikke lang vekstsesong. Fargen er umiskjennelig irrgrønn, og mosen danner tepper som kan ses på lang avstand. Teppene består ofte bare av kaldnikke, for det er få andre arter som klarer seg med så kort vekstsesong som denne.

dominerende element, alltid kledd med ulike lavarter. De ulike vegetasjonssonene har sitt eget plante- og dyreliv. I og ved vann hekker vadefugler og våtmarksfugler, som strandsnipe, temmincksnipe, rødstilk og storlom. Vi følger alltid med når storlomen kommer. Det skjer så snart det er en stripe med åpent vann langs kanten. Da svømmer de langs land og foretar sine dykk etter ørret. De hekker hvert år, og utover sommeren kan man høre dens fantastiske skrik som høres på lang avstand. Når du hører og ser storlomen, da vet du at du er der du ønsker å være. Det er en fantastisk opplevelse. Storlomene er sosiale fugler. Parene holder sammen, og når den ene ligger på reir, ligger den andre vakt på vannet utenfor. Parene hekker ved ulike vann, men av og til kommer de sammen på ett for å fiske i lag, det er et spesielt syn.

I og omkring fjellbjørkeskogen er det et yrende fugleliv. Gjøken har et hovedtilholdssted her, og oftest legger den egg hos heipiplerke. En annen art som er tallrik på Filefjell er bergirisk. Den har hatt en markert tilbakegang mange steder i landet, og derfor er den kommet på rødlista. Den er regnet som nært truet. På Filefjell er den fast hekkefugl, og vi kan se flokker på 20-30 bergirisk som søker mat i lag. Det er kanskje ikke så mange steder i landet hvor dette er mulig i dag. Karakterfuglen framfor noen i fjellbjørkeskogen er likevel blåstrupen. Den finnes over alt på Filefjell, men det er like stas å se og høre den hver gang. Den er den siste av trekkfuglene som ankommer, og den er den første som drar. Hver sommer kommer den tilbake – det er like stort hver gang.

Været i fjellet er alpint og det skifter fort. Bildet er tatt 10. oktober da den første snøen kom. To dager etter var den borte og høstfargene var tilbake.

Bergirisk har gått markert tilbake i Norge, men noen steder, som på Filefjell, er den tallrik. Den kommer i april og drar i september.

Røyskatt

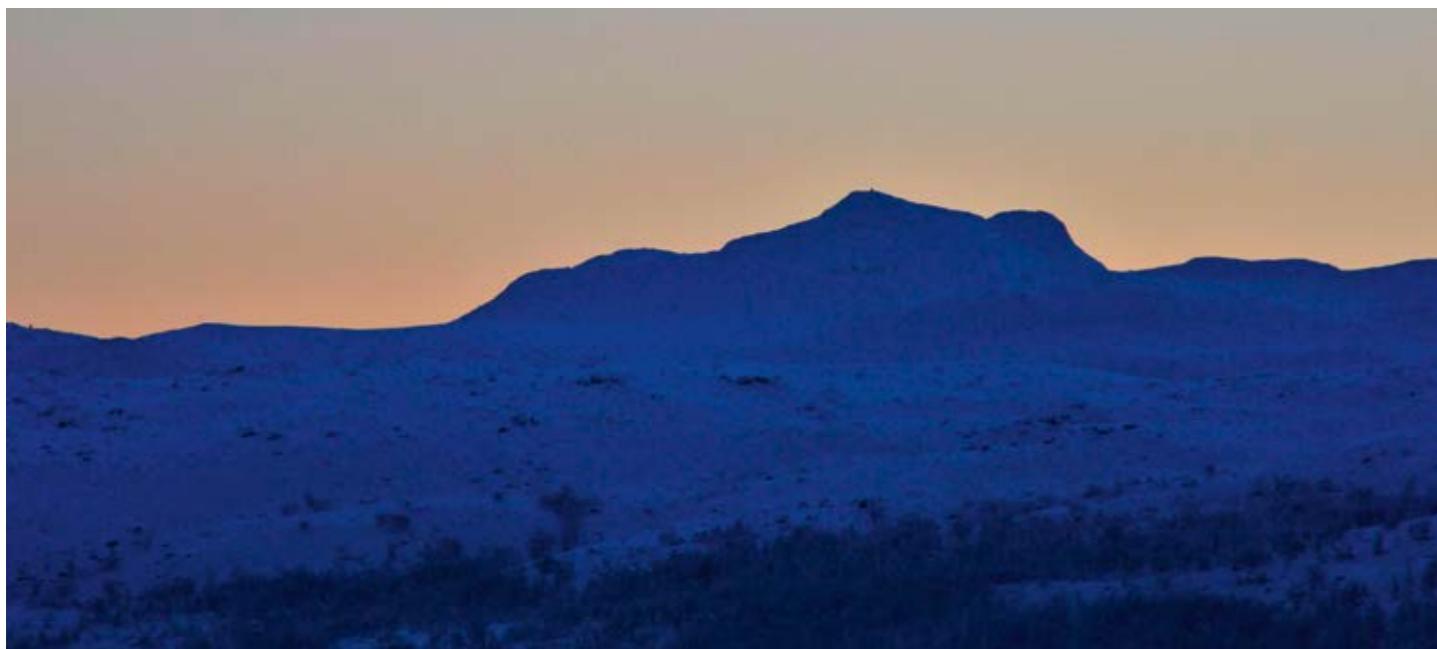

Blåstrupe ankommer i slutten av mai og drar igjen i løpet av august. Det er den trekkfuglen som oppholder seg kortest tid i hekkeområdene.

Boltit liker seg ved fuktige steder i høyfjellet, i den høyere delen av den mellomalpine sone, gjerne på steder med gras og annen lav vegetasjon. Den er i slekt med heilo, som mange treffer og hører på fotturer i fjellet, men heilo er gjerne knyttet til rabber og andre tørre steder, mens boltit holder seg på fuktige steder høyere opp. Det er hannen som ruger eggene og passer ungene. Hunnen flyr sin vei til andre friere så snart de første eggene er lagt. Bildet viser en hann.

Klimaet på Filefjell er alpint og det er skiftende. Det er fire tydelige årstider og skiftningene gjennom året gir dybde til opplevelser, undring og glede. Det er snø om vinteren, men i langt mindre mengder enn lenger vest. I et gjennomsnittsår kommer det ca. 500 mm nedbør, og det meste av dette kommer som snø om vinteren. Klimaet er mer kontinentalt enn oseanisk, men skiftningene kan være raske og store. Naturen og den levende delen av den, planter, insekter, fugler og dyr, har tilpasset seg dette. Det er lett å se at de ulike delene henger sammen i dette tette, intense miljøet. Uten planter med nektar, ingen insekter, uten insekter, ingen blåstrupe eller andre insektetere; uten fjellgras ingen smågnagere, uten smågnagere ingen rovfugler. Alle er de tilpasset klima og alpine livsvilkår. De har vært her i tusenvis av år, og de klarer seg utmerket uten oss. Vi derimot, vi klarer oss ikke uten dem i det lange løpet. Filefjell er toppen!

Gjøken – en fjellets fugl

Tekst og foto: Anders Lundberg

Gjøken finnes i store deler av landet, men har kanskje en hovedtyngde i fjellet. Den legger egg i andre fuglearters reir, og i fjellet er det ofte heipiplerka som benyttes. Gjøken legg egg omrent samme dag som rugestart hos heipiplerke, så den driver systematisk spaning for å finne passende par med reir. På Filefjell skjer dette vanligvis i midten av juni. Heipiplerkeegg ruges normalt i 13-14 dager, men gjøkegg trenger bare 12 dager for å klekkes. Gjøken legg ett egg i hvert reir, og når det er klekket, venter gjøkungen $\frac{1}{2}$ til 1 døgn før den tømmer reiret for heipiplerkeegg. Gjøkungen blir foret av heipiplerka tre uker i reiret og ytterligere to uker utenfor

reiret. Jeg fotograferte dem i slutten av juli, og selv om gjøkungen gjerne ville bli foret av fosterforeldrene, var den egentlig allerede selvhjulpen. Den var fullt flyvedyktig og i stand til å fange mat. Fosterforeldrene fløy i skytteltrafikk att og fram for å finne mat til den umettelige gjøkungen, men i mellomtida fanget den insekter selv der den satt og ventet på å bli oppvartet. Jeg så gjøkungen og fosterforeldrene i det samme området i to-tre dager, og jeg fotograferte dem hver dag i den perioden. Det virket som om de etter hvert aksepterte mitt nærvær, og tredje dagen kunne jeg ha dem på 2-3 meters avstand. Bildet under er tatt med Nikon D800E og Nikon 80-400 mm, siste versjon.

NORSKE KORALLREV OG FOTOGRAFERING PÅ DYPT VANN

Norge – en korallnasjon

At Norge er en korallnasjon, er vi blitt klar over de seneste 15-20 årene. Det som først og fremst har gjort det mulig å oppdage og beskrive dyptvannsrevene, er utviklingen av HD fargevideosystemer, ubemannede miniubåter og rigger som kan bære fotoutstyr. Gjennom mitt arbeid som havforsker har jeg og mine kolleger brukt video til å kartlegge og studere korallrevene og det dyrelivet som finnes der.

Bildene i denne artikkelen er alle tatt fra (grabbet fra) HD video. Kameraet er festet til en ramme med tre ben.

Revene er ofte populære steder for fiskerne å sette line etter brosme.

Tekst og foto: Jan Helge Fosså

Riggen henger i en kabel som forsyner kameraene og annet utstyr med strøm og styresignaler. Videobildene sendes i sann tid opp til båten slik at vi hele tiden kan følge med på bildeskjermen.

Kartlegging og studier med video
Fotoriggen brukes til å kartlegge fauna ned til 1 000 meters dyp. Kartleggingen foregår ved å la fotoriggen drive rett over havbunnen i flere kilometer. For å få gode bilder settes

rammen ned på bunnen for en fotosessjon. Kameraet som fjernstyrer fra båten kan beveges i alle retninger og kan zoome inn for å ta nærbilder. Alt må klaffe hvis vi skal få gode bilder; det bør være stille på havet, strømmen i dypet ikke for sterk og underlaget for fotoriggen bør være stabilt. Husk at riggen henger i en flere hundre meter lang kabel og mulighetene for uønskede bevegelser og vibrasjoner er overhengende. Det er spesielt kritisk når vi vil ha nærbilder. Forstyrrelser i overføringen av videosignalene forekommer også ofte.

Korallrev langs hele kysten

Arten som bygger revene er *Lophelia pertusa*, som kalles øyekorall på norsk. Den er oftest hvit, men kan også være rødlig. Den danner rev langs hele kysten, i fjordene, på kontinentsokkelen og langs eggakanten fra svenskegrensen til og med Finnmark. Til sammen er det tusenvis av rev. Norge er det landet i verden som har den største tettheten av denne type rev. Myndighetene har derfor vært påpasselige og vernet revene mot ødeleggelse av bunnråling. Norge er det første landet i Europa som vernet korallrev. De fleste revene finnes mellom 100 og 300 m dyp.

Det største revet heter Røstrevet. Som navnet antyder finnes det i havet utenfor Røst. Det er ca. 40 kilometer langt og er verdens største kjente sammenhengende forekomst av dyptvannskoraller. Hvis vi kunne kjøre langs revet i bedagelige 40 km/t, vil det ta 1 time å passere hele revet. Det sier litt om størrelsen. Verdens nordligste korallrev ligger i Barentshavet, nordvest for Sørøya i Finnmark.

Korallene koloniserte våre havområder da isen trakk

Bløtkorallene er vanskelige å artsbestemme bare fra et bilde – men vakre er de.

Et nærbilde av et par sjøtrær med tentaklene inne. Dette bildet viser tydelig hvorfor amerikanerne kaller denne korallen for "bubble gum coral".

seg tilbake etter siste istid, for ca. 10 000 år siden.

Korallene må ha kommet fort tilbake siden dateringer viser at veldig mange av dem er 7-8 000 år gamle. Koraller vokser langsomt, 0,5 – 2 cm i året, avhengig av mattilgang. Langsom vekst gjør dem sårbare for forstyrrelser. Hvis de blir ødelagt av for eksempel bunentråling, kan det ta svært lang tid før de vokser tilbake til sin opprinnelige størrelse og form.

Korallrev i tropene og i nord

For de fleste av oss er de tropiske korallrevene med sitt fantastiske plante- og dyreliv relativt godt kjent gjennom filmer og ferieliv. De tropiske korallene lever i symbiose med små alger som sitter i overflatevevet til korallene. Algene forsyner korallene med sukker fra fotosyntesen, mens algene får næringsstoffer fra korallene. Det er algene som gir farge til korallene.

Dypvannskorallene skiller seg fra de tropiske ved ikke å leve sammen med alger. De er derfor ikke avhengig av lys og kan leve i mørke på dypt vann. De spiser små planktondyr og partikler med dødt organisk materiale som føres til fangarmene med strømmene i dypt.

Dyrelivet på revene

En av de store forskjellene mellom dyrelivet på et tropisk korallrev og et korallrev i våre farvann, er antall fiskearter. I tropene er det langt flere arter enn her nord. Vanlige fiskearter på rev i Norge er lusuer, vanlig uer, brosme og torsk. Torsk finner vi spesielt i Nord-Norge. Virvelløse

dyr som svamper, mosdyr, nesledyr, sjøstjerner, krepsdyr, snegler og havbørstemakker er meget tallrike, og kan i antall arter sammenlignes med de tropiske revene.

De dyrene som gjør mest av seg på revene er sjøstreet og risengrynskorall som hører til gruppen hornkoraller. Spesielt sjøstreet kan vokse seg ganske stort og bli både 6 og 8 m høyt. Det vanlige er 1-2 meter. Det er litt usikkert hvor gamle de kan bli, men flere hundre år er ikke utenkelig. Svampene kan også vokse seg ganske store slik at de er lett å se på videofilmene. I nordeuropeiske farvann er det registrert over 1 000 arter. Dette viser at korallrevene er hot spots for biologisk mangfold.

Jan Helge Fosså

Jeg bor i Bergen og er marinbiolog. Er interessert i mange typer fotografering, og som biolog er det ikke rart at jeg bruker mest tid på naturfotografering. Action og sport er også et favorittområde. FotointeresSEN har jeg hatt stor nytte av i jobben som havforsker.

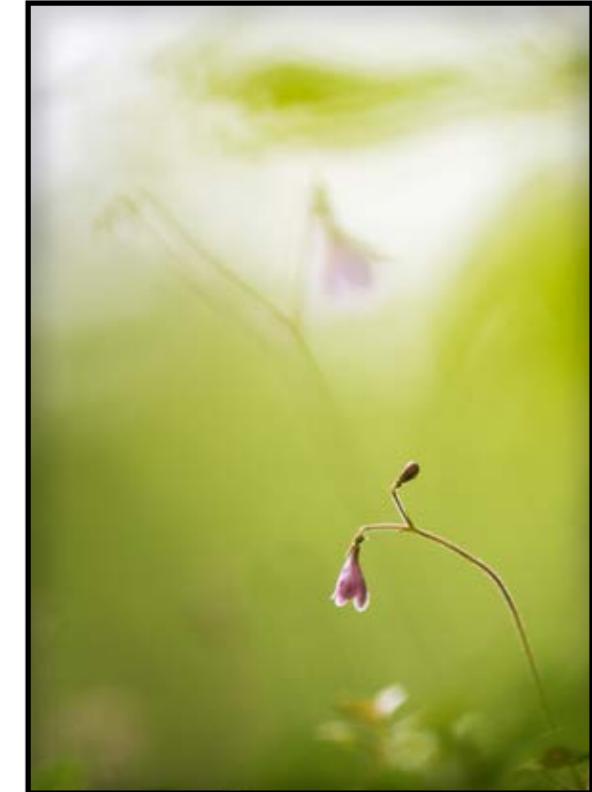
Lusuer sammen med risengrynskorall og en gul svovelsvamp som vokser som et overtrekk på en annen svamp.

De fleste artene både på land og i havet er små. Her er et nærbilde av et lite krepsdyr, en amphipode, en slekning til tangloppene. Den er sannsynligvis mindre enn en cm.

Den levende delen av koralldyret sitter i en liten kopp på enden av en gren av kalk. Koralldyret fanger mat med fangarmene akkurat som sjørosene gjør.

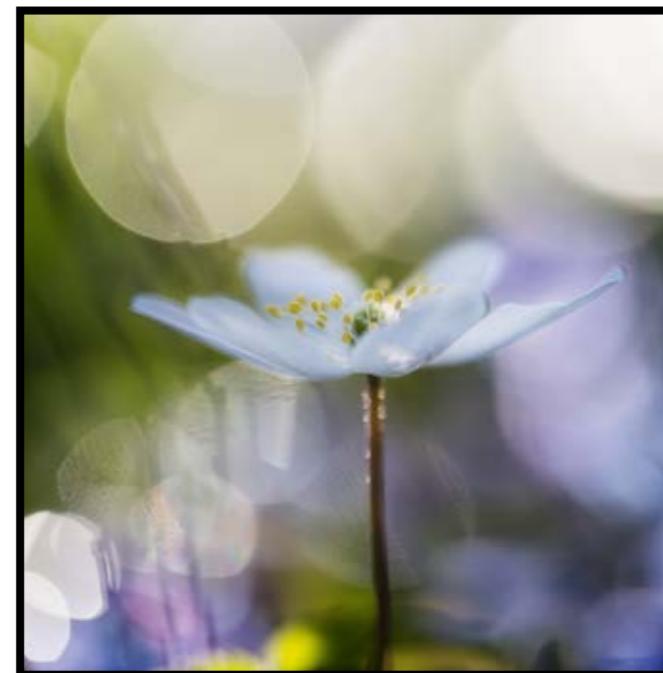

Våre ville blomster

Først og fremst vil jeg takke Lasse Dybdahl for stafettinnen. Med det ga du meg mulighet til å skrive mitt første innlegg i et fotoblad, Lasse.

Selv om jeg har vært på fototurer rundt om i Norge og andre deler av verden vil jeg vise dette innlegget til villblomstene.

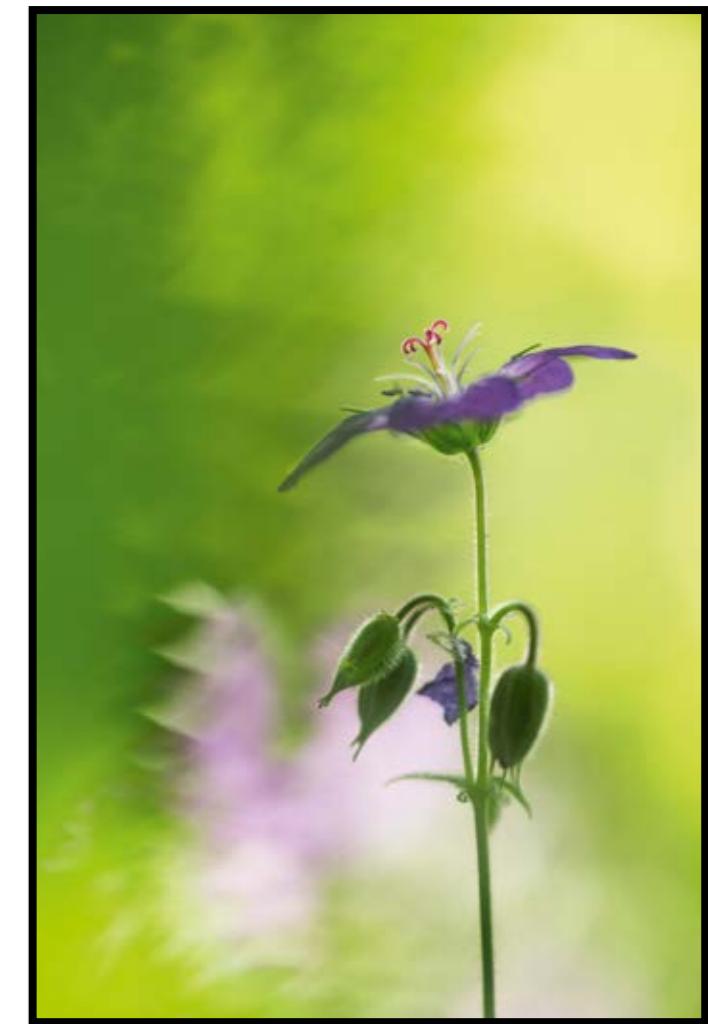
Vårt mangfold av villblomster som blomstrer trofast rundt oss vår, sommer og høst, har alltid fasinert meg. De dukker trofast opp hvert eneste år. Fra den første blåveisens dukker opp tidlig på våren, til landskapet farges lilla av geitramsen om høsten. Jeg slutter aldri å forundre meg over artenes store variasjon av farger, fasonger, duft og særhet. Og, ikke minst, lar jeg meg fasinere av at hvordan dette henger sammen med hvordan

ulke arter har tilpasset seg forholdene på voksestedet. Variasjonen er enorm og byr på mange gode fotomotiver for en naturfotograf. Motiver som tålmodig står helt stille og poserer villig for fotografen.

Jeg ble eier av mitt første digitale speilreflekskamera i 2005. Det tok ikke lang tid før jeg fant ut at det var ute i naturen jeg trivdes best på tur med kameraet. Et behov for et bedre kamera og et makroobjektiv meldte seg raskt. Makroobjektivet åpenbarte en ny verden for meg. Små detaljer jeg tidligere ikke hadde lagt merke til med det blotte øye viste seg på brikka. Etter at jeg hadde lært meg å stille inn kameraet fant jeg fort ut at kamerat kunne brukes til mer enn å ta skarpe bilder av dyr og blomster. Inspirert av andre naturfotografer har jeg utforsket hvilke andre muligheter et speilreflekskamera gir ved å eksperimentere med ulike innstillinger, vinkler og bevisst bruk av lyset. Gjennom kameralinsa kan jeg fange opp stemninger vi egentlig ikke ser, og det det er nok det jeg liker aller best med hobbyen min.

Jeg sender stafettinnen videre til Heidi Mellingen som jeg har blitt kjent med gjennom BioFoto Østlandsavdelingen. Hun er stadig ute på tur med kameraet sitt og tar flotte bilder.

Långa teleobjektiv är bra om man inte kan eller vill komma för nära som med den här sniffande isbjörnen på Svalbard

Jakten på det långa telet

Ett riktigt långt teleobjektiv behövs oftast för fotografering av fåglar och djur. Det finns många fina sådana till de flesta systemkameror men tyvärr är de väldigt dyra och tunga. Här ska vi titta på några alternativ och deras för- och nackdelar.

Beroende på vad man ska fotografera behövs mer eller mindre långa brännvidder. För enkelhetens skull tittar vi här på ca 600 mm för fullformat. Med mindre bildsensorer blir det enklare att få till den snäva bildvinkel vi är ut efter. Med enklare avses här både pris och storlek/vikt.

Tekst og foto
Olle Bjernulf
olle@naturfotokurs.se

Några viktiga faktorer måste vi ta hänsyn till. Dels vilken slutartid vi kan använda vilket beror på bländaren och hur mycket vi kan skruva upp känsligheten innan bruset blir för störande. Sedan skärpedjupet som beror på bländaren och bildsensorens storlek. Mindre bildsensorer ger större skärpedjup än stora. Grovt räknat blir skärpedjupet motsvarande ett steg större (dvs som om man bländat ner ett steg) med bildsensor i APS-C storlek jämfört med fullformat. För bildsensorer i micro-4/3 format gäller två steg och för 1"-sensorer (t ex Nikon 1 serie) blir det ca tre stegs skillnad.

Motsvarande gäller, mycket grovt sett, även bruset på högre känsligheter. Med t ex APS-C måste vi stanna på ett steg lägre känslighet jämfört med fullformat om vi vill få likvärdiga brusegenskaper. Med micro-4/3 två steg osv. Jämför vi med en typisk kompaktkamera med bildsensor av 1/2,3-typ handlar det om 4-5 steg.

Canons och Nikons senaste 600 mm teleobjektiv är extremt bra, har bra ljusstyrka (bländare 4) och effektiv bildstabilisering. De är drömobjektiv för en naturfotograf. Nackdelarna svider dock rejält. De kostar över 100 000 kr och även om de senaste modellerna är lättare än föregångarna väger de ändå nästan 4 kg. Det första alternativet är att välja ett 300/2,8 och

komplettera med en telekonverter 2x. Nu halveras priset medan storlek och vikt minskas med ca 25%. Till nackdelarna hör sämre bländare (5,6), inte samma extrema skärpa och längsammare autofokus. Med de senaste kamerorna kan man även välja de klart mindre och billigare 300/4 objektiven och få autofokus med en 2x konverter men nu har vi hamnat på två sämre ljusstyrka.

Nästa alternativ blir en superzoom 150-600 från Tamron eller Sigma. Nu är priset endast 1/10 även om 10 000 kr också är mycket pengar. Till nackdelarna hör skärpan som visserligen är bra men inte når upp till de extrema höjder som superobjektiven ger. Autofokusen är heller inte lika vass och ljusstyrkan är sämre.

Med manuell fokusering finns även alternativ i form av äldre 600 mm objektiv och spegeltelen med långa brännvidder. Här blir dock fokuseringen oerhört svår och skärpa/kontrast synbart sämre. Vinner man då något på att gå ner i sensorstorlek till APS-C? För att få samma skärpedjup som fullformat med 600/4 behövs då ett objektiv 400/2,8. Ett steg bättre bländare men eftersom vi inte kan höja känsligheten lika mycket blir likvärdigt. Tyvärr ligger ett 400/2,8 i samma pris- och viktklass som ett 600/4.

Går vi sedan ner ytterligare i sensorstorlek till micro-4/3 (Olympus/Panasonic) skulle vi behöva ett 300/2,0. Sådana finns inte. Det ljusstarkaste 300 mm till micro-4/3 ligger idag på bländare 5,6.

Bortser man från skärpedjupet och mest fotograferar i bra ljus finns klara alternativ till fullformat och superobjektiven. Med APS-C når vi motsvarande 600 mm med en relativt billig 300/4 och en 1,4x telekonverter, alternativt en 400/5,6. Här får vi både bra skärpa och snabb autofokus. Även telezoomar 80-400 eller 100-400 ger denna räckvidd.

För micro-4/3 handlar det om relativt billiga zoomar som går till 300 mm (blir motsvarande 600 mm). Kvaliteten är inte den bästa men Olympus har ett proffstele 300/4 på gång.

När det gäller att få tillgång till långa teleobjektiv ligger Nikons spegellösa kameror i 1-serien bra till. Eftersom beskärningsfaktorn är hela 2,7x får man motsvarande 810 mm med en 300-a och den brännvidden finns i form av en 70-300 zoom. Med en adapter kan man även använda vanliga Nikon AF-S objektiv med full automatik inklusive autofokus (dock inte så snabb). Här passar Nikons nya ultralätta 300/4 på endast 750 g perfekt.

Kompaktkameror med långa telezoomar har funnits länge men kombinationen av brusiga små sensorer och ljussvaga enklare objektiv har gett klart tveksam bildkvalitet. Nu börjar det dock hända saker med denna kameratyp. Vi ska här titta på två intressanta kameror som absolut duger om bilderna visas i mindre format.

Panasonic Lumix DMC-FZ200 har ett bildstabilisat zoomobjektiv på motsvarande 25-600 mm och det med ljusstyrka 2,8 över hela området! Dessutom kan man fotografera i RAW. Det låter för bra för att vara sant men innan man springer till fotoaffären bör man fundera på nackdelarna med den lilla bildsensorn. Trots 2,8 blir skärpedjupet inte så där kort som man kanske önskar och över ISO 800 bör man inte gå. Annars är det en greppvänlig kamera på 600 g med bra elektronisk sökare och den kostar inte mer än ca 4000 kr.

Slutligen har vi Nikon Coolpix P900. Det är en större

kompaktkamera med den vanliga lilla sensorn. Den har inte så bra sökare, saknar RAW-format, är stor och tung på 900 g samt kostar ca 6500 kr. Men den har hela 83x zoom och täcker det extrema området 24-2000 mm. Med detta enorma tele fyller månen upp hela bildfältet. Ljusstyrkan med längsta tele är tyvärr bara 6,5. För bästa resultat krävs stativ även om bildstabilisering finns.

Tamron supertelezoom 150-600 mm är populär bland naturfotografer.

Panasonic FZ200 har zoom till motsvarande 600 mm med ljusstyrka 2,8.

Nikon P900 har 83x zoom med tele upp till motsvarande otroliga 2000 mm.

Storkprojektet i Skåne

Den vita storken var förr i tiden en ganska vanlig fågel i Skåne. Men från mitten av 1800-talet minskade antalet för vart år och 1954 häckade det sista paret på Karupsgården utanför Blentarp. Utvecklingen har varit likartad i hela Västeuropa, även om antalet fåglar har ökat något under senare år i några länder.

Orsaken till minskningen och till att den slutligen försvann helt från Skåne är troligen det ökande behovet av åkermark och därför dikades stora våtmarksområden ut, med påföljd att storkarnas föda försvann.

Bland många natur- och fågellintresserade i Skåne fanns ett stort intresse att försöka återetablera den vita storken i landskapet. Därför startades 1989 "Storkprojektet i Skåne" gemensamt av Naturskyddsföreningen och Skånes Ornitologiska Förening. Visionen och målsättningen är att

den vita storken återigen skall bli ett naturligt inslag i den skånska faunan, vilket innebär en stabil stam som häckar framgångsrikt och flyttar över vintern.

Arbetet i storkprojektet går ut på att föda upp storkar, släppa par och ungfåglar fria, sätta upp boplattformar och verka för en bättre livsmiljö, samt att informera. En viktig del utgör uppfödningen i hägn, detta är nödvändigt för att kontrollera parbildningen och för att få en snabb och effektiv utveckling av stammen. Idag ingår ca 300 storkar i projektet, däribland 60 vuxna som lever i full frihet på olika

platser runtom i Skåne.

Projektet är helt beroende av frivilliga insatser. Vid varje hägn finns personer som på frivillig basis sköter den dagliga utfodringen och tillsynen. Genom att bli Storkfadder finns en enkel möjlighet för alla att stötta projektet ekonomiskt.

Det var ju vi människor som en gång orsakade att den vita storken flydde Skåne. Genom att hjälpa den att komma tillbaka kan vi glädjas åt att landskapet har återhämtat sig och att det finns gott om liv och smådjur. Det är något som ger oss alla en ökad livskvalitet. När storken trivs, så trivs även vi människor!

Text och foto: Curt Leidig

Vit stork (*Ciconia ciconia*) kan bli mer än 25 år gammal. Det finns minst 170 000 par totalt i Europa, mest i Polen och Baltikum. Vingspann upp till 220 cm, övervintrar oftast i tropiska och södra Afrika. Lever i livslånga par, som bygger boet tillsammans och ofta i människans närhet. Födan utgörs i huvudsak av mindre djur som insekter, grodor, ormar och sorkar.

Födosök i våtmarken

Dags för lite mat

Storkar på bo i hägnet vid Fulltofta

Fulltofta storkhägn

Paret i Tomarp

Foto: Espen Bratlie

BioFotos Landstreff 2015 på Lista

Tekst: Anne Lund Sjøstrand

Foto: Espen Viker

Listas et sted som er kjent for været sitt. Det skifter stadig, gjerne flere ganger om dagen. Når det er meldt storm, strømmer det til med mennesker som vil oppleve, filme og fotografere naturfenomenene. Likeså når jungeltelegrafen melder om en særlig sjeldent fugl i området.

Foto: Einar Hugnes

Denne noe kjølige helgen i juni samlet BioFoto nasjonalt nesten 60 medlemmer til årsmøte og opplevelser på Lista. De kom fra Bodø i nord til Mandal i sør. Enkelte beviglet seg noen ekstra dager når de først var reist så langt til dette eldorado for naturfotografer.

BioFoto Sørlandet stod for arrangementet med aktiviteter å velge mellom både ute og inne. Etter hver frokost ble det holdt informasjonsmøte, og foredrag med lokale fotografer og mennesker tilknyttet vern av områdene. Fornuftig atferd blant fugler og dyr ble presisert, like så hvor man har lov til å ferdes på bondens eiendommer.

Listas et sted som er kjent for været sitt. Det skifter stadig, gjerne flere ganger om dagen. Når det er meldt storm, strømmer det til med mennesker som vil oppleve, filme og fotografere naturfenomenene. Like så når jungeltelegrafen melder om en særlig sjeldent fugl i området. Siden Lista handler mye om vær, veksleende vær, var det meste av programmet nettopp avhengig av været. Foruten å spise et måltid mat fredag kveld, dro de aller fleste ut for å fotografere på to utvalgte steder. Det var ikke de beste værutsiktene, men det hindret visst ingen. Bilene kjørte i lang, lang rekke ut mot Havika og Einarsneset med forventningsfulle og glade landstreffdeltakere. Ingen ville benytte foredragstilbuddet inne. Mens biofotinger spredte seg langs stranden i begge retninger, kjempet de siste solstrålene med skydekket for å komme i gjennom - og tapte. Det ble litt lite lys, men i motsatt horisont lå den myke, mørkeblå himmelen og lyset side om side, og ble mer og mer fremtredende - en gave til de som la merke til det. Kveldslyset tilsa gode forhold for lange eksponeringstider

og stativ ble klargjort, men fotograferingen gikk skeis. Det blåste litt, så vinden fikk skylden for de uskarpe bildene og nytenkning måtte til. Det ble da det impresjonistiske uttrykket som det da lå mest til rette for, en teknikk som krever litt bevegelse av kameraet under eksponering for å fange et annet type inntrykk av denne kveldens himmel,

Foto: Anne-Lise Stangenes

Foto: Anne-Lise Stangenes

Foto: Anne Lund Sjøstrand

hav og strand enn det fotografisk korrekte, men man så også de som lå eller sto på kne langs stranden for å makrafotografere. Her gikk man alene og utdype sitt eget indre univers, eller var sammen i grupper i en mer sosial sammenheng. Etter hvert kom regnet. De fleste innfant seg da snart ved bilene, men ikke alle. Noen hadde det absolutt ikke travelt - hva gjør man ikke for det utsøkte bildet, mens de andre ble en smule våte mens de ventet.

Grytidlig morgenen etter hadde en morgenfugl sett rådyr i tåkedisen utenfor hotellet der vi bodde, og mens informasjonen og foredragene gikk for fullt hus, ble dagen stadig mer solrik. Etter en inspirerende bildefremvisning, som i tillegg til teknisk høy kvalitet, var svært kreativ mht vakre for- og bakrunner, var biofotogene igjen ute i felten. Fuglestasjonen på Lista og ringmerking av fugler stod øverst på programmet, men vi som ikke hadde så lyst til det, begynte å gå en kjerrevei mot Verevågen.

Det særegne kulturlandskapet på Lista med fugler og dyr bredte seg ut foran turgåerne mens man slentret i vei. Det var bare å skyte, høyt og lavt og fra høfta. Motivene stod i kø. Ikke mange - om noen, kom helt frem til Verevågen, men mange kom frem til oksene, som stod på menyen som den kortreiste middagen vi skulle nyte under festmåltidet den kvelden; okser som beitet på jordene helt ute ved havet.

Vi var lovet lokal mat under oppholdet og mer lokalt kan det neppe bli. Mens fotografene gikk på jorder, myrer og langs de typiske steingjerdene, løp oksene tidvis frem og tilbake, ikke langt fra en del turgåere med kamera. I parentes må bemerkes at noen var litt skeptiske til denne

Foto: Tommy Andreassen

løpingen. Strålende sol, grønne beiter og et rolig hav dannet rammen rundt det hele.

Om ettermiddagen kunne man handle hos Natur og Fritid, gå på museum eller se seg om og/eller fotografere på Borhaug, et tettsted på Lista med en særpreget molo, før årsmøtet. Årsmøtet ble avholdt i en gemyttelig og god tone. Flere saker var oppe til diskusjon og flere medlemmer sa sin mening. Ikke minst, vedtak ble gjort før det var klart for den kortreiste festmiddagen. Det vil vel ikke være helt riktig å si at deltakerne var festkledde, men det kan kanskje komme av at kveldsfotografering stod på programmet etterpå. Det var god deltakelse her også.

På hjemreisedag, søndag, ble biofotogene presentert for fire turer med lokal guide de kunne velge mellom å være med på. Tre av turene ble valgt. De fleste valgte

Sellegrødedellauskogsreservatet, Foto: Erik Kristensen

Foto: Kolbjørn Pedersen

Foto: Tommy Andreassen

Bøensbakken og baklandet. Den gikk i kupert terreng og krevde en viss fysisk utholdenhets, men var allikevel førstevælget for de fleste. Ei lita gruppe besøkte Loshavn, et lite bilfritt sted ved havet der veien kunne være en opptråkket eller hellelagt sti som gikk gjennom private hager - en gammeldags og sjeldent idyll. Fotoværet var upåklagelig, lett overskyet og godt lys som etter hvert gikk over til sol. Den tredje turgruppa besøkte området omkring Havika, og lette etter strandtorn; kommuneblomsten til Lista. Der prydet strandnelliken området, og kun noen få havtorn var foreløpig å se.

Foto: Espen Bratlie

Foto: Espen Bratlie

Det ble en ledig time mellom frokost/utsjekking og de arrangerte turene, og den ble av noen benyttet til å se ting på egen hånd, steder som de ikke alle hadde sett. I dette inngikk et grått, værbitt hus med lilla vinduslister og dører, vindskjeve trær, en hage med røde valmuer, et tre som var pyntet med røde fendere, og ikke minst bølger som vinden pisket og slo mot land. Det var ikke lett å løsribe seg fra alt sammen, og mange reiste nok hjem med en beslutning om å komme tilbake ved en senere anledning.

Neste side: Det nyvalgte styre, fra venstre: Heidi Mellingen, Silje Mari Karlsen, Linda Bjørgan, Ola A. Loe, Anne-Lise Stangenes og Leiv Arne Åkset. Jonathan Bjørklund og Leif Otto Listhaug var ikke tilstede. Foto: Terje Alveberg

Foto: Annette Wimme Høyland

BioFoto Sørlandet ønsker å takke alle våre samarbeidspartnere og bidragsytere ifm. landstreffet for Biofoto på Lista.

- Biofoto v/sentralstyret
- Biofoto Sørlandets medlemmer
- Miljøvernavdelingen v/Pål Klevan m.fl. - Fylkesmannen i Vest-Agder
- Statens naturoppsyn - Lista - Olaf Landsverk
- Lista Flypark Hotell & Appartements - Odd Skumsrud
- Enli Vestheim AS - bevertning
- Magne Myhren - landstreffets t-skjorte
- Natur og Fritid - Jan Erik Rør
- Farsund Fotoklubb - Jan Broder Dahl, Helge S. Hansen, Magne Storøy, Marita Mohr, Hilde Engelund

- Lista Fuglestasjon - naturveileder Jonas Langbråten
- Foredragsholder Bjørn Erik Hellang
- Farsund Turistkontor
- Gullsmed Marie Mikalsen - Farsund - Norgeshjerte
- Sørlandschips
- Kristiansand kommune
- Avfall Sør, husholdning - Rune Johansen
- NorEngros Gustav Pedersen - Morten Raal, Kristiansand
- Sport1, Vågsbygd, Kristiansand
- Meglerhuset Sædberg, Kristiansand
- LOS, Kristiansand - Karoline Rise Nøstdal
- Promarc AS, Arendal - produksjon av t-skjorte, Mats Alfredsen og Wiggo Nyren
- Lister, regionavisen fra Farsunds avis - Svein Morten Havaas, Karl Birger Sælør m.fl.

Foto Terje Alveberg

Foto: Anne Lund Sjøstrand

Et veiskille i BioFotos lange historie

BioFotos Landstreff med påfølgende landsmøte er stedet hvor foreningens fremtidige kurs stakes ut. Årets verter var BioFoto Sørlandet, som gjennomførte ett fantastisk treff på Lista, med godt over 40 deltagere.

Jeg har vært på mange landsmøter, og dette var kanskje mitt siste. For gjennom en vedtektsendring, som enstemmig ble ønsket velkommen av landsmøtet, så flyttes makten nå til lokallagene. Fortsatt skal landsmøtet holdes, men avstemning vil nå skje ved delegater fra de ulike lokallagene. All honnør til det sittende styret for et godt forslag! BioFotinger som vil engasjere seg kan nå gjøre det ved sitt lokallags årsmøte. Man slipper store uenigheter

på årsmøtet og kan fokusere på medlemsrekrytering og å bygge nye lokallag. Så på neste landstreff blir det kanskje enda mer tid til å lete etter skeive trær eller andre naturmotiver, så får delegatene ta seg av årsmøtet.

Kai Jensen

Foto:Kai Jensen

Tom Dyring til topps i «British Birds»

BioFoto- medlem Tom Dyring fikk utmerkelsen Bird Photograph of the year, 2015 med sitt bilde «gråhegre i regnvær».

Siden 1976 har det ærverdige britiske magasinet British Birds arrangert sin årlige naturfotokonkurranse BB, Bird Photograph of the year. Konkurransen er åpen for alle, og i tillegg til vanlige konkurransekrev om ville, ikke domestiserte dyr og umanipulerte bilder osv, skal alle bilder være tatt innenfor den vestlige palearktiske regionen, dvs. Europa, Nord Afrika og Midt Østen.

Tom forteller om bildet:

Gråhege i regnvær: Nikon D4, Nikkor 200-400 4,0, f/4,0, 1/20, ISO 3200.

Bildet er tatt ved Lake Csaj, Ungarn i januar 2015 der jeg tilbrakte én uke med sammenhengende fotografering dag og natt (6 døgn). Det viser en gråhegre på nattlig vandring etter mulig oppmerksom fisk i det grunne vannet. Som det fremgår av bildet er dette tatt med kunstig belysning med hhv. et svakt, varmt lys forfra og et sterkere, hvitt lys som motlys bakfra. Selv om hegrer er sky fugler (også i Ungarn !) og reagerer umiddelbart på den minste bevegelse eller lyd, er de ganske tolerante mhp. kunstig belysning (dette har jeg også erfart med andre, sky dyr i tilsvarende situasjoner, som for eksempel gaupe og hubro).

Flaksen min (man trenger alltid litt flaks i tillegg til god planlegging og utvist tålmodighet !) var at jeg på et tidspunkt fikk det heftigste regnværet i Ungarn på bortimot 20 år ... med regndråper så store som kirsebær ! Bildet er tatt med lang lukkertid (1/20 sek) noe som gir regndråper som stripet med tilsvarende «wet look».

Gapahuken

- et gratis alternativ for BioFoto-medlemmer.

Jeg har lenge vært i tankene på hvordan jeg kan kompensere for at jeg får være mer delaktig i BioFoto-miljøet og gi noe tilbake for det gode arbeidet de står for. Det var da denne tanken slo meg om å gi noe tilbake, som medlemmer kan dele sammen eller med barn og ungdom.

Tanken slo meg bare noen dager før maimøtet med BioFoto Sørlandet, etter samtale med Anne-Lise Stangenes, der ble dette veldig godt mottatt og jeg presenterte dette for resten av medlem mene på maimøtet.

Tekst og foto: Leiv Arne Åkset

Jeg fikk på dette møtet mange gode tilbakemeldinger, og vet at gapahuken i ettertid har blitt brukt av flere biofotoinger, som del av avtalen skal det legges igjen noe fuglemat/nøtter.

Per idag er det fotografert forskjellige småfugl og ekorn på denne plassen, mens det på viltkameraet er fanget opp tre grevlinger samtidig på nattestid. Rådyr har jeg selv sett da jeg gikk ut fra området, så i dette området er det muligheter.

Mange spør seg kanskje hvorfor jeg bare låner ut et skjul gratis, og hva jeg sitter igjen med?

Slik jeg ser på det og håper, så sitter mange fotografer igjen med glede og opplevelser og jeg håper noen tar med seg barn og ungdommer med kamera dit også, så de får opplevd livet i natu-ren på nært hold.

For meg er det viktig å få barn og ungdom mer ut i naturen igjen og vekk fra spilling foran forskjel-lige skjermer.

Det vil bli laget en ny gapahuk med flere muligheter i løpet av neste vinter.

I området ved gapahuken er det også flere andre muligheter i tillegg til fotografering, som gratis lån av kano til bruk for å fotografere livet langs elvebredden, fotografere sandsvaler og alt det andre som spirer og kryper rundt.

Denne gapahuken har barn vært med i allerede, da mine to sønner som var med å bygge den.

Kart for å finne frem til plassen finnes på www.adventurenorway.net, det er de som stiller området til rådighet for meg

Nærmøte med moskus og mogop

En veldig nærgående moskus og masse mogop i full blomst, sto i sentrum da BioFoto Midt-Norge arrangerte helgetur til Grønbakken på Dovre i mai. Til tross for både snø og regn, ble det et utbytterikt opphold for de sju som deltok.

Tekst og foto: Linda Bjørgan

BioFoto Midt-Norge tar ofte turen til NSBs hytte på Grønbakken på Dovre. Et par ganger hvert år er det organisert tur til en rimelig penge.

Grønbakken ligger midt i smørøyet for moskusfotografering. Det er kort veg ned til Kongsvold der moskusen ofte er samlet ved den gamle sætra nedenfor krattskogen. Det er også kort veg til flere av områdene mellom Grønbakken og Hjerkinn, der moskusen ofte henter mat i mai mens snøen ligger lengre inn på fjellet. I midten av juni trekker den litt lengre inn, men det er fortsatt streifdyr å se nært E6.

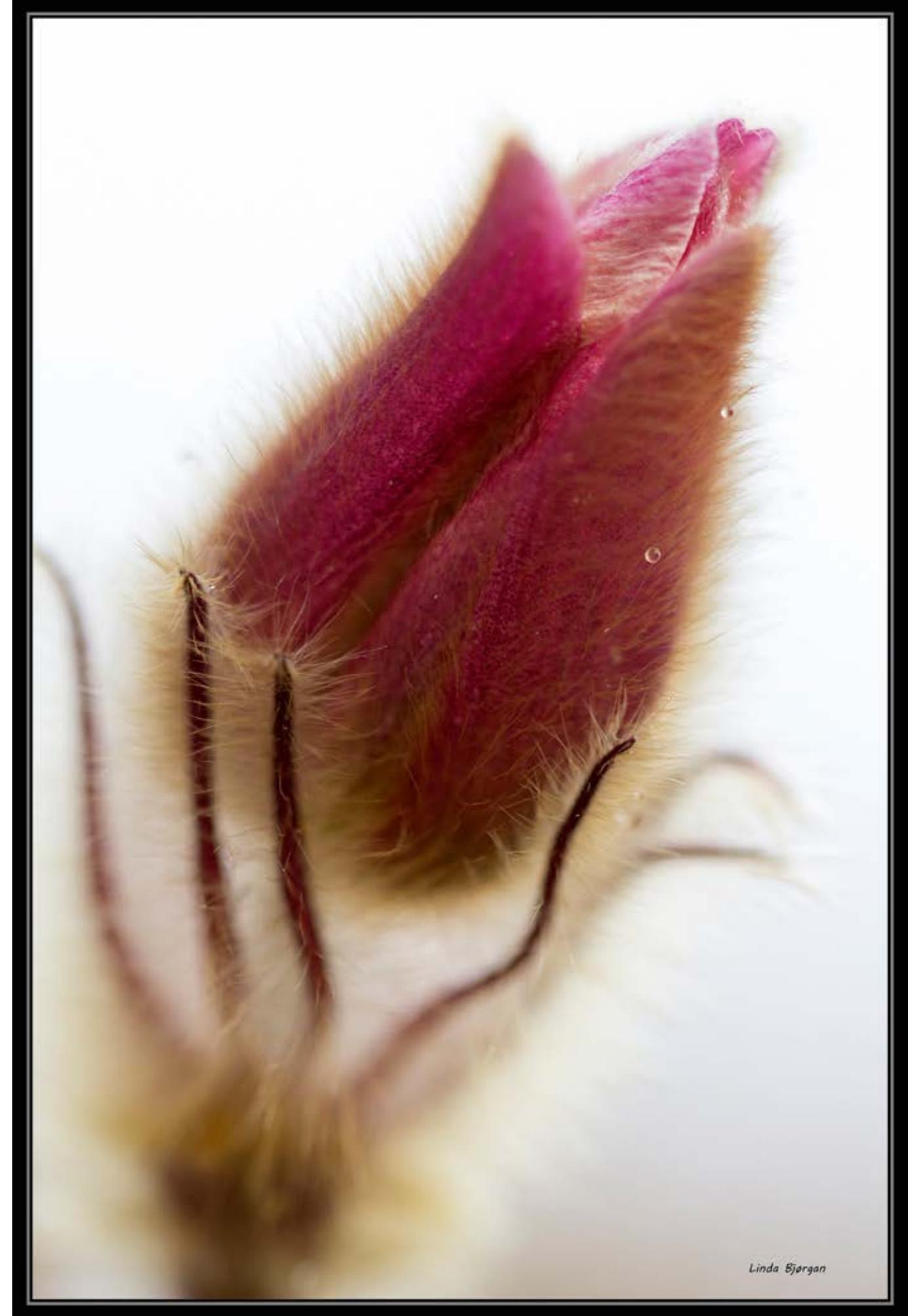
BioFoto-gjengen fikk veldig nære møter med moskusen denne gang. To holdt til i området bare 50 meter fra hytteveggen. Det åpnet for foto uten særlig behov for tele, men det gjelder å passe seg.

Moskusen markerte flere ganger at fotografene kom nært nok. Først slikker den seg rundt munnen, så snøfter den og til slutt stamper den i bakken. Trekker du deg tilbake når den slikker seg rundt munnen, skjønner den at du har tatt signalet. Venter du til deg stamper i bakken, kan det være for seint.

Moskusen ønsker ikke å angripe, men gjør det selvsgart hvis du kommer for nær og ikke skjønner at nok er nok.

Området rundt Grønbakken er også rikt på mogop, blåstrupe, rødsildre, fossekall, sivspurv og andre arter. Noe både for tele og makro med andre ord.

Linda Bjørgan

Jåblom og jáblom, fru Blom?

Forrige utgave av Naturfotografen hadde en flott artikkel om ljåblom, - eller jáblom som er offisiell norsk stavemåte. Det eneste problemet var at bildene som ledsaget artikkelen slettes ikke var av jáblom.

Redaktøren har ikke peiling på blomster og oppdaget ikke dette manglende samsvar mellom bilde og tekst. Det er fryktelig pinlig å publisere slike feil i et naturfotoblad og heldigvis oppstod tidenes rekord i tilbakemeldinger på bladet etter dette.

Hvordan kunne vi klare å gjøre en så grov feil? Som nevnt, er blomster blant de av naturens elementer

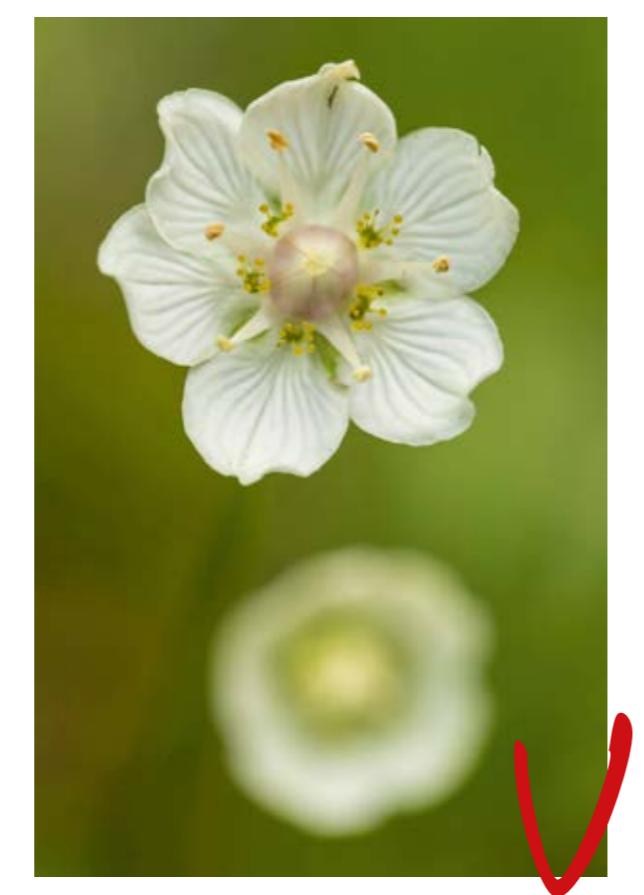
Artikkelen i Naturfotografen 2/2015 hadde korrekt tekst, men feil blomst

som redaktøren ikke har særlig kunnskap om, og inntil nå har han heller ikke hatt noen rutine på å sende artsbestemmelser til korrektur. Jeg kan bare beklage og love at heretter skal også artsbestemmelser sendes til korrektur.

Artikkelforfatteren, Ann Forberg har dette å si:

«I forrige utgave av Naturfotografen, var artikkelen om Ljåblom uheldigvis ledsaget av et bilde av en Skogstjerneblom. Jeg har ingen annen unnskyldning enn unøyaktighet ved lagring og tagging av bilder - ganske flaut. Teksten og informasjonene om Ljåblom, er imidlertid korrekt. Bildet nederst på siden her, er garantert en Ljåblom, og fotografen er Kim Abel.

Jeg beklager forvekslingen i forrige utgave og legger meg helt flat».

Korrekt, jáblom, foto Kim Abel

Adobe Photoshop Lightroom med Dag Røttereng tips

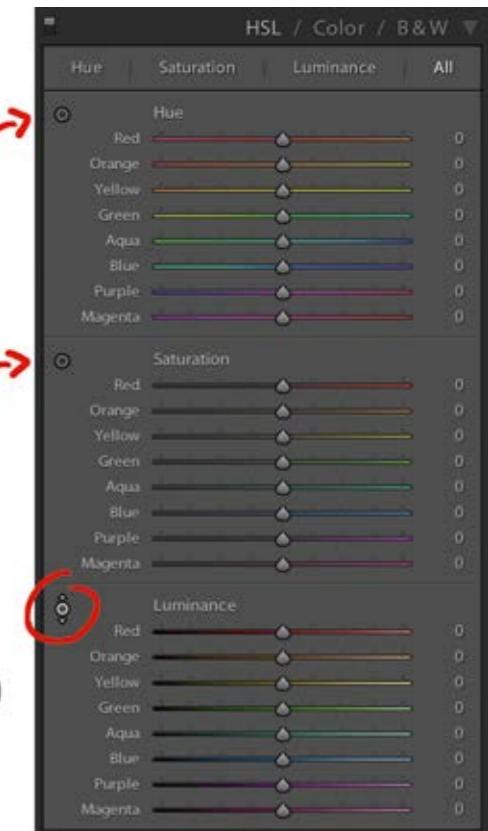

tips

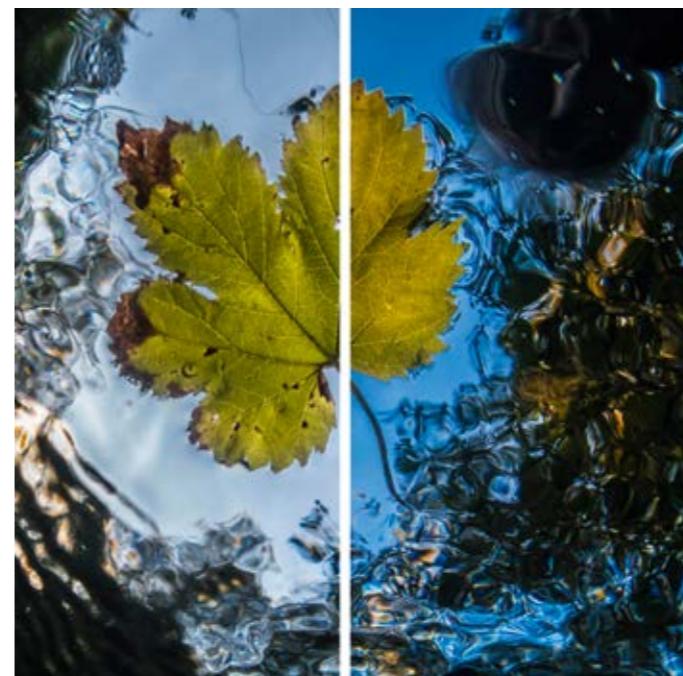
Fargebalansen i et bilde kan lett justeres med sliderne Temp og Tint i Basic-panelet i Develop-modulen. Justeringene er imidlertid globale, det vil si at alle fargene blir endret i samme operasjon. Hvis du vil finjustere enkeltfarger, kan du bruke et annet verktøy: HSL, i panelet HSL/Color/B&W.

HSL står for Hue, Saturation og Luminance, der hue er fargetonen, saturation er fargemetningen og luminance er fargens lysstyrke. Som standard viser panelet et vindu for hver av disse, men har du en stor skjerm kan du gjerne klikke "All" for å vise alle tre vinduene samtidig, som i illustrasjonen. Mens det bare er to fargeslidere i Basic-panelet, deles fargeskalaen i HSL opp i hele åtte.

Target Adjustment Tool

En fargevalør i et bilde består sjeldent av bare én farge. En rødtone har gjerne en del orange i seg også, og grønntoner kan ha både gult og aqua i seg.

For å slippe å gjette hvilken slider du skal dra i, har Lightroom laget verktøyet Target Adjustment Tool som kan hjelpe deg. Klikk verktøyet, før musepekeren over den fargen du vil justere, klikk og dra opp eller ned. Kun fargevaløren du klikket på vil endre seg, resten av fargene forblir uforandret. Operasjonen kan du gjøre på flere farger i samme bilde.

Her brukte jeg Target Adjustment Tool på blått, og dro først Luminance ned, deretter Saturation opp. Så endret jeg Hue på bladet til å gjøre grønnfargen litt varmere.

BIOFOTO

FRA

NYTT

Hei og hå!

Jeg har blitt valgt til sekretær.

Etter John Sandøys 8 år i oppgaven er det ingen liten sak, men dog veldig spennende.

Jeg tror at sammensetningen av styret og de andre endringene som er gjort i landsmøtehelgen kan bli veldig bra, og forhåpentligvis kan det løfte BioFoto som forening i tida framover.

Det skal jobbes på flere plan for å få prosjektene i havn. Vi har fått mange ønsker fra medlemmene om hvordan den nye nettsiden skal være. Det jobbes det videre med. Likeså fotokonkurransen.

Apropos fotokonkurransen. Det slår meg hvor mange gode fotografer vi har i foreningen når jeg ser bildene som deltar i konkurransen. Det er gøy at man også kjenner igjen noen bilder fra turer man selv har vært med på.

Ellers skal det jobbes med landstreff, medlemslister, medlemsnett, og mye annet. Læringskurven kan bli bratt. Heldigvis har jeg gode mennesker rundt meg i miljøet som kan lære meg opp og motivasjonen er på topp for å gjøre mitt beste for

foreningen.

I styret har både gjennomsnittsalderen og kjønnsfordelingen endret seg mye etter dette valget. Dette tror jeg kan gi det lille ekstra til styret. Men uten medlemmernes innsats er styret likevel nokså maktesløse. Mange må bidra til at det i framtiden blir flere medlemmer med oss. Som Anne Lise Stangenes sa på landstreffet; vi er som en stor, god familie. Dette har hun helt rett i! Og med det tenker jeg at vi må inkludere alle, uansett alder og grad av interesse. De som bare fotograferer en spesifikk ting, til de som fotograferer alt mulig. De som er totalt fotofrelst og må ha alle de nyeste dappeditene og de som fotograferer med mobilkamera – og alle de i midten!

På flyplassen på vei hjem snakket jeg med Ola A. Loe. Der min kommentar var – på landstreffet på Åmnes ble jeg medlem av Biofoto, landstreffet i Oppdal ble jeg i full fart valgt inn som vara i styret – og i år ble jeg valgt som sekretær. Det har gått fort. Jeg har lært ubeskrivelig mye. Noen husker meg sikkert fra de fargerike klærne eller fargerike skoene. Jeg har deltatt på mye, og lært mye! Jeg kjenner jeg GLEDER meg til å fortsette å dra på turer sammen med nye og gamle medlemmer i foreningen.

Jeg håper jeg kan innfri det som forventes av meg de kommende årene. En spennende tid blir det!

Silje-Mari Karlsen, Sekretær.

NYTT FRA BIOFOTOSVERIGE

Då var sommaren över för denna gång, visst försvann den snabbt! Hoppas ni alla har haft en skön och avkopplande sommar och att det har fastnat många bra naturbilder på era minneskort!

Under sommarmånaderna är aktivitetsnivån i lokalavdelningarna lite lägre, men nu är det dags att växla upp igen. Håll utik på hemsidan, i nyhetsbreven eller i Facebookgrupperna, det är där våra aktiviteter annonseras. Jag vet att det finns en hel del BioFoto-medlemmar som inte brukar delta på fototräffar, möten mm. Till er vill jag rikta en uppmaning: testa en gång, det är trevligt! Enkelt är det också, i många fall behöver man inte ens anmäla sig, det är bara att fylla termosen och komma!

I lokalavdelning Norr har vi en ny kontaktperson, som beskriver sig själv så här: "Erika Ahlberg heter jag, 44 år och bor i Hudiksvall. Nu har jag blivit kontaktperson för BioFoto Norr och jag hoppas vi framöver kan träffas vid fotoaktiviteter där vi delar erfarenheter, fotograferar, har bildvisningar och social samvaro.

Jag fotograferar helst i mitt närområde samt ger mig ibland ut på äventyr i främst den nordiska naturen. Numera bor jag i ett område där jag har möjlighet att välja om jag vill ge mig in i gammelskog, på myrmark eller fota vid havet. Allt detta har jag inom fem minuters gångväg."

Välkommen Erika, och lycka till!

Kontaktuppgifter till Erika, såväl som till

alla övriga lokalavdelningsansvariga finns på hemsidan.

Under två intensiva helger i slutet på oktober och början på november, är det både fotomässan i Stockholm och Naturfotofestivalen i Vårgårda. BioFoto Sverige kommer som vanligt att finnas på plats på båda ställena, med fotoutställning och monter. För de som vill ställa ut bilder är det hög tid att skicka in dessa nu. Se vidare info på hemsidan, sista dagen att skicka in är den 15 sept., så skynda på!

I lokalavdelning Värmland-Dal ligger man i startgroparna för att göra en fotobok. Tanken är att BioFoto-medlemmar från hela landet skall kunna delta med bilder till boken. Kontakta gärna lokalavdelningsansvarige Tore Ohls, ni som är intresserade av deltagande i detta projekt.

Det är redan klart med tid och plats för årsmötet 2016.

Datum är den 2-3 april. Biofoto Skaraborg är arrangör. Vid den här tiden äger det stora skådespelet

"Trandansen vid Hornborgasjön" rum. Hornborgasjön och dess omgivningar är ett eldorado för naturfotografer. Vi använder Billingens Stugby som bas för helgens aktiviteter. Där håller vi årsmöte, visar bildspel, minglar och har trevligt. Det kommer säkert att bli möjlighet för olika intressanta och spännande aktiviteter i samband med årsmötet, boka in tiden i din kalender så att du inte missar denna fina möjlighet att träffa Biofotingar från hela landet.

Väl mött på någon av höstens många aktiviteter. Alla arrangemang i Sverige är öppna för samtliga BioFoto-medlemmar, inklusive våra norska och finska vänner.

Curt Leidig
ordförande, BioFoto Sverige

BioFoto

Forening for naturfotografer

Leder: Ola Arnfinn Loe
ola@biofoto.no
Tlf. 469 63 142

Nestleder: Anne -Lise Stangenes
anne-lises@biofoto.no
Tlf. 412 08 893

Sekretær: Silje Mari Karlsen
Silje@biofoto.no
Tlf. 971 50 680

Kasserer: Leif Otto Listhaug
leif@biofoto.no
Tlf. 91327514

Webansvarlig: Jonathan Björklund
jonathan@biofoto.no
Tlf. 413 43 547

Merkantil: Linda Bjørgan
Linda@biofoto.no
Tlf. 90631241

Varamedlemmer:
Heidi Mellingen, heidi@biofoto.no
Tlf. 93480678

Leiv Arne Åkset, Leiv@biofoto.no
Tlf. 91315673

Redaktør Naturfotografen:
Pål Brenne
naturfotografen@biofoto.no
Tlf. 412 04 646

Biofoto Sverige: Curt Leidig
curt@leidig.se
www.biofoto.se

HVEM ER BIOFOTO-MEDLEM I DITT DISTRIKT?

Vi tilbyr en service hvor du kan få en utskrift av medlemslisten for ditt distrikt. Kontakt sekretæren skriftlig og angi postnummerområdet du er interessert i.

HUSK KORREKT ADRESSE
Meld fra til sekretæren om du har endret adresse.

KONTINGENT
Ordinære medlemmer 500,-
Pensjonist (over 67 år)/ungdom under 18 år/
student (gyldig studiebevis) 300,-
familiemedlemmer 100,-.
Kontingent BioFoto Sverige betales på svensk
postgiro 1360935-9.

Ledere i lokalavdelinger

Sørlandet: Anne -Lise Stangenes
annelisestangenes@gmail.com
Tlf .412 08 893
<http://biofotosorlandet.blogspot.com>

Rogaland: Kolbjørn Pedersen
kolpeder@broadpark.no
Tlf. 936 90 832

Hordaland: Anders Lundberg
anders.lundberg@geog.uib.no
Tlf. 915 87 014

Midt-Norge: Einar Hugnes
einar.hugnes@combitel.no
Tlf. 990 49 508

Nordland: Tommy Andreassen
tommy@photoview.info
Tlf. 958 55 336

Troms: Håkon Langmo
hakon@biofoto.no
Tlf 952 59 063

Indre Østland: styret
Styret@biofoto.no

Østlandet: Heidi Mellingen
heidi.mellingen@gmail.com
Tlf. 934 80 678

ORAKELTJENESTEN OG ANDRE HENVENDELSER

Orakeltelefonen ringer jevnt og trutt, og oraklet synes det er fint å bli vekket kl. 07 - men da bør spørsmålet være interessant! Mobiloraklet nås på tlf 906 00 390. Du kan også bruke vår e-postadresse biofoto@biofoto.no

INTERNETT

Du kontakter oss lett via internett
www.biofoto.no

ORDFRA REDAKTØREN

Redaktør Pål Brenne, foto Kai Jensen.

Kjære leser,

Korttidsfoto og langtidsfoto

Den digitale revolusjonen har gitt oss mye godt fotoutstyr og mange muligheter til å skape bilder av svært høy kvalitet, både teknisk og kunstnerisk. Det er fantastisk moro å være med på. Ikke bare er opptaksutstyret blitt mye bedre, men mediene for å formidle bildene er også kraftig endret. Nå kan vi publisere bilder på instagram, facebook og andre digitale medier nesten umiddelbart etter at bildet er tatt. Mengden av fotografier som blir gjort tilgjengelig for betrakting, er overveldende. Du kan sitte foran din dataskjerm eller bla på mobiltelefonen hele dagen og hvert minuttt se nye bilder lagt ut av dine venner og bekjente.

Annerledes er det med fotografier publisert på det tradisjonelle papiret. De blir ikke publisert i samme kolossale mengder, ikke i samme tempo, og de kan derfor også betraktes med en helt annen hastighet. Å bla i et fotomagasin har en større ro over seg. Papirformatet innbyr til bilder man vil betrakte lenge og mange ganger.

Naturfotografen er et slikt medium. Det tar lang tid fra et fotografi blir skapt til det kommer på trykk. Bladet egner seg ikke så godt til å publisere nyheter, for når «nyheten» når fram til mottaker er den slettes ingen nyhet lenger. Den har sannsynligvis vært publisert mange ganger på Internett og blitt glemt like mange ganger. Det som kommer i bladet er ikke korttidsfoto, men langtidsfoto. Bladet egner seg best til fotografier som vi vil huske lenge.

Som redaktør har jeg kjent på frustrasjon over at saker ikke har kommet inn til meg i tide. Å publisere nyheter et halvt år etter hendelsene, oppleves ikke helt godt.

Å publisere gode fotografier for langtidsnytelse, derimot, er en svært god opplevelse. En omstilling ser ut til å bli nødvendig i mitt hode, og kanskje for noen av dere også. Nyheter og korttidsfoto leser du på nett. Langtidsfoto nyter du i bladet.

Om det framover kommer bildereportasjer som ikke

har nyhetens interesse (lenger), så er mitt ønske at de i hvert fall skal ha nytelsens interesse.

Pål

Gratulerer Wenche Anita Larsen Dahle!

Wenche Anita er vinner av BioFotos fotokonkurranse med bildet «Vi to». Bildet pryder forsiden på denne utgaven. Omtale av selve konkurransen ligger på nett. Wenche Anita forteller om bildet:

«Det var midt i september i fjor, jeg og min mann, Ole Martin hadde sett på værmeldinga kvelden før og bestemte oss for å ta en fototur tidlig på morgen. Jeg er fasinert av tåka, og det kunne ligge an for en tåkemorgen, og så heldige var vi.

Vi kjørte litt rundt og havnet i nabokommunen, Namdalseid, der ligger et vann like ved veien, vi tuslet litt rundt ned i vannkanten, noen røtter og kvister lå utover her og der. Mens jeg hadde kameraet vendt mot en av kvisthaugene kom to linerler flygende og satte seg der.

Det som er litt spesielt synes jeg, er at i speilbildet blir de to fuglene til ett, - et fint symbol.

Jeg tenker at dette bilde er et godt eksempel på at man ikke trenger å planlegge sine motiv det handler om å komme seg ut og gripe mulighetene som dukker opp der og da, og det gjør de alltid. »

- et godt eksempel på langtidsfoto er det også.

Norsk Naturfotofestival arrangeres på nytt i Ski neste år. Datoene er 11.-13. mars.

Hjemmesidene har fått et ansiktsløft og du kan nå også holde deg oppdatert med festivalens nyhetsbrev.

Gå inn på www.nnff.no og meld deg på nyhetsbrevet i dag!

NESTE NF

Kommer ca 26. november.

Frist for innsending av stoff: 20. sept. Om forsendelse, bildestørrelse m.m, se side 5.

FOTO: OTTO L. MOTZKE, SCANDINAVIAN PHOTO

C Contemporary

Sigma 150-600mm F5-6.3 C DG OS HSM

Med vekt på kun 1830 gram er dette objektivet ideelt for fotografering håndholdt. Samtidig som det tilbyr kjernefunksjonene til det lignende profesjonelle objektivet i Sport-serien, så har dette objektivet en utrolig kompakt og lett konstruksjon.

Sigma 150-600mm Contemporary er den perfekte følgesvenn på safari, til sportsfotografering og naturfotografering. Den lette vekten gjør det behagelig å ta med på tur, samtidig som den kjente Sigma SGV-kvaliteten gir den beste optiske kvaliteten i sitt prissegment.

Kompatibel med Sigma Telekonvertere TC-1401 1,4x (med autofokus) og TC-2001 2,0x (uten autofokus). 150-600mm C er også kompatibel med Sigma USB-dock for justering av fokus, OS og egendefinerte fokusinnstillinger.

"Made in Japan" – garantistemelet for presisjon og kvalitet

